

הלכות תשובה פרק ח (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום השיעור – הלכות תשובה פרק ח'

הקדמה כללית: המבנה של הלכות תשובה

הרמב"ם בהלכות תשובה, מלבד מצוות התשובה עצמה, דן בשני עיקרים:

1. **עיקר הרשות (בחירה)** – האדם בעל בחירה חופשית. הרמב"ם קורא לזה "רשות נתונה לו" (ולא "בחירה"). עיקר הבחירה אינו נמנה ברשימת י"ג העיקרים של הרמב"ם בפירוש המשניות סנהדרין פרק חלק, אך כאן בהלכות תשובה הוא כן מונה אותו כעיקר. זו קושיה (שה"ר החלוני" כבר שאל), אך כך הוא המצב.

2. **עיקר הטובה (שכר ועונש)** – מהו התכלית, מה מקבלים משמירת התורה? זה נדון בשלושת הפרקים האחרונים של הלכות תשובה (פרקים ח'-י).

מדוע שכר ועונש שייכים להלכות תשובה? הרמב"ם עשה בפרק ז' "גשר" ברור: הוא אומר שאדם צריך לעשות תשובה **"כדי שימות ויתקן תשובתו, כדי שיזכה לחיי העולם הבא"**. תכלית התשובה היא להגיע לעולם הבא. לפיכך עליו להסביר מהו עולם הבא. יתר על כן, רוב האנשים אינם נולדים צדיקים – אצל רוב האנשים הדרך לעולם הבא היא דרך תשובה, ולא דרך מעשים טובים בלבד.

הלכה א' – הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא

(א) העיקר: חיים שאין עמיהם מות, טובה שאין עמה רעה

"הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא החיים שאין עמיהם מות, והטובה שאין עמה רעה"

פשט: הטובה האמיתית השמורה לצדיקים היא חיי העולם הבא – חיים ללא מוות, טובה ללא רע.

חידושים וביאורים:

1. **"הטובה"** – מושג ה"טוב" כתכלית. הרמב"ם משתמש במילה "טוב" באותו משמעות כמו בהקדמתו לפרק חלק (פירוש המשניות סנהדרין), שם הוא כותב שאנשים מבולבלים לגבי מהו ה"טוב" שמקבלים משמירת התורה – אחד חושב שכר בעולם הזה, אחד חושב משיח, אחד חושב תחיית המתים. הרמב"ם אומר בבירור: הטוב האמיתי הוא חיי העולם הבא.

2. **"צפונה"** – גנוז. הלשון "צפונה" מקורו בפסוק "אשר צפנת ליראיך" (תהלים ל"א, כ'). הוא גנוז – אינו נראה בעולם הזה.

3. **"חיים שאין עמיהם מות"** – לא רק "אינם נגמרים", אלא "אין עמיהם מוות כלל". הדיוק ב"שאין עמו" הוא שהמוות בכלל אינו קיים באותה מציאות. נשמה בגוף היא "דברים קלים ונפסדים" (כפי שהרמב"ם אומר בהלכות יסודי התורה) – אפילו בעודו חי, אינו חי באמת, כי הוא *יכול* למות. אך חיים כנשמה/שכל הם חיים שמעולם לא נולדו ולעולם לא ימותו – המוות בכלל אינו רלוונטי.

4. **"טובה שאין עמה רעה"** – בעולם הזה הכל מעורב. כל טובות עולם הזה הן "טוב שיש עמו רע" – הכל מוגבל, הכל צריך להיות במידה, יותר מדי אפילו מדבר טוב הופך לרע. רק עולם הבא הוא "כולו טוב" – טוב בפני עצמו, לא מעורב עם שום רע.

5. **"למען ייטב לך והארכת ימים"** – דרשת חז"ל בקידושין. הרמב"ם מביא את הפסוק ואת דרשת חז"ל (גמרא קידושין): "למען ייטב לך" = "לעולם שכולו טוב"; "והארכת ימים" = "לעולם שכולו ארוך". הרמב"ם מדגיש שעולם הבא הוא ענין של תורה שבעל פה – אינו כתוב מפורש בתורה שבכתב. הוא משתמש בלשון "שמועה" / הלכה למשה מסיני, אותו לשון שהוא משתמש בו בכל מקום שתורה שבעל פה נותנת פירוש שונה מהפשט הפשוט. "ארוך" אינו פשוט ארוך יותר, אלא "ארוך שאין לו קץ" – נצחי.

ב) שכר הצדיקים ופרעון הרשעים

"שכר הצדיקים שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו... וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא המת שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואובד כבהמה."

פשט: שכר הצדיקים הוא לזכות לחיי עולם הבא; עונש הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו – הם יכרתו וימותו כבהמה.

חידושים וביאורים:

1. **"הוא המת"** – המת האמיתי. המת הגדול ביותר הוא מי שאינו חי בעולם הבא. מדוע? כי הוא חי רק כמה שנים, אך מת הוא יהיה לעולם ועד. אך הצדיק אינו "מת" – חייו ממשיכים.

2. **"אובד כבהמה"** – כמו בהמה. כשם שבהמה, כשהיא מתה זה נגמר – היא אינה חיה הלאה – כך גם רשע שאינו זוכה לעולם הבא.

ג) "הכרת תורת" – כרת בתורה

"וזהו הכרת האמורה בתורה, שנאמר 'הכרת תורת הנפש היא עונה בה'. ופירשו חז"ל: 'הכרת' – בעולם הזה, 'תורת' – לעולם הבא. כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת."

פשט: הפסוק "הכרת תורת" מתפרש בכרת כפולה: "הכרת" = כרת בעולם הזה (מיתה); "תכרת" = כרת לעולם הבא (אי זכייה לעולם הבא). הצדיק גם מת בעולם הזה, אך הוא ממשיך לחיות בעולם הבא. הרשע יש לו כרת כפולה.

חידושים וביאורים:

1. **"הכרת האמורה בתורה"** – כרת רחבה, לא רק ל"ו כריתות. הרמב"ם אינו מתכוון שרק ל"ו הכריתות הספציפיות שבתורה (חייבי כריתות) יש להם עונש זה. הוא מדבר כאן על עיקר העונש בכלל – העונש היסודי לכל העבירות הוא כרת, להיכרת מעולם הבא. אותם ל"ו כריתות יש להם דינים משלהם שצריך ללמוד בנפרד.

2. **שיטת הרמב"ם: עיקר העונש הוא כרת, לא גיהנום.** הרמב"ם אינו מביא את גיהנום כעונש העיקרי. הוא מדבר רק על כרת – להיכרת. זהו "הרעה המזומנת לרשעים" – לא מקום של עונש, אלא אובדן עולם הבא.

3. **"הטובה הצפונה לצדיקים" לעומת "הרעה המזומנת לרשעים"** – מבנה סימטרי. הטובה לצדיקים = עולם הבא; הרעה לרשעים = כרת מעולם הבא. שניהם הם עיקר השכר ועיקר העונש.

ד) עולם הבא: אין בו גוף וגויה

פשט: "נהנין מזיו השכינה" אינו פירושו הנאה גשמית, אלא שהם יודעים ומשיגים מאמיתת הקב"ה מה שלא יכלו להשיג כשהיו ב"גוף האפל והשפל".

חידושים וביאורים:

1. "נהנין" = ידיעה, לא הנאה גשמית. הרמב"ם מצמצם את "נהנין" לידיעה והשגה. הנאה כמו אכילה ושתייה היתה הנאה גופנית, שסותרת את כל היסוד שעולם הבא הוא ללא גוף. לכן "נהנין" חייב להתכוון שהם יודעים ומשיגים.

2. קשר להלכות קודמות. כשאדם הוא "בגוף האפל והשפל" אינו יכול להבין את אמיתת הקב"ה. רק כשהוא פנוי מגוף (בעולם הבא) הוא יכול להשיג.

3. הרמב"ם "משמיט" את המילה "נהנין". בפירושו הוא מדבר בעיקר על ידיעה והשגה, וה"הנאה" כמעט נעלמת. כנראה יש גם הנאה פשוטה, אך עיקר "נהנין" היא הידיעה עצמה.

ז) מהי "נפש" בעולם הבא

"כל נפש האמורה בענין זה — אינה הנשמה שצריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה הבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות ושאר המעשים, והיא הצורה שביארנו ענינה בפרק ראשון מהלכות יסודי התורה, היא הנקראת נפש בענין זה."

פשט: "נפשות הצדיקים" בעולם הבא אינה פירושה הנשמה המחוברת לגוף (כח החיים), אלא "צורת הנפש" — הדעה שהאדם השיג את הבורא, הדעות הנפרדות (מלאכים), ושאר המעשים (הטבע — שמש, ירח, עולם התחתון). זוהי ה"צורה" שהסביר בפרק א' של הלכות יסודי התורה.

חידושים וביאורים:

1. שני סוגי "נפש". הרמב"ם מבחין בין:

- נשמה שצריכה לגוף — כח החיים שמפעיל את הגוף, שמת כשהגוף מת.

- צורת הנפש — הדעה, השכל, שהאדם השיג. זה מה ש"בצלם אלקים" מתכוון (כפי שהסביר בפרק א'). רק זה נשאר חי בעולם הבא.

2. שלוש קטגוריות של השגה שנשארות. דעת האדם השיגה שלושה דברים: (א) את הבורא, (ב) דעות נפרדות (מלאכים/שכלים נפרדים), (ג) שאר המעשים (שאר הבריאה). כל שלושת חלקי הדעת נשארים.

3. לא השכל נשאר — אלא השגת ה' נשארת. הרמב"ם אינו אומר שהשכל של אדם בכלל נשאר (כמו כל מחשבות אנושיות), אלא ספציפית השגת ה' — הדעה שהשיגה הבורא. זהו חילוק חשוב.

4. דעת יכולה לחיות ללא גוף — נקודה עמוקה. אנשים רואים את דעתם כ"בתוך גופם" (מאוחסנת במוח), אך הרמב"ם לומד שדעת היא משהו שיכול להתקיים ללא גוף. אי אפשר לומר שהשגת ה' מאוחסנת במוח — כי אז לא היתה יכולה להישאר אחרי המוות. זה מראה שדעת של הבורא היא מציאות שונה ביסודה ממחשבות רגילות.

ח) חיים" — כי המוות הוא רק מקרה של גוף

"חיים אלו, לפי שאין עמהם מות, שאין מות אלא ממקרי הגוף ואין שם גוף, נקראו צרור החיים... והוא השכר שאין שכר למעלה ממנו וטובה שאין אחריה טובה, והיא שהתאוו כל הנביאים."

פשט: "חיים" בעולם הבא פירושה חיי הנשמה/דעת עצמה, שם המוות אינו אפשרי כי המוות הוא רק מקרה של גוף, ושם אין גוף. זהו השכר הגבוה ביותר והתכלית של כל התכליות.

חידושים וביאורים:

1. "צרור החיים" — הפסוק ופירושו. הרמב"ם מביא את הפסוק "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך" (שמואל א כ"ה, כ"ט). "צרור" אינו פשוט "צרור" (חבילה), אלא מעין מקום או מצב שבו החיים

"העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת... ואינו גוף — אין שם אכילה ושתייה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכים להם בעולם הזה, ולא יארע בו דבר מן הדברים שמקרים לגופות בעולם הזה כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהם."

פשט: בעולם הבא אין גוף. רק נפשות הצדיקים קיימות שם, ללא גוף, כמו מלאכים שהם צורה בלי חומר. לכן אין שייכות לאכילה, שתייה, שינה, מיתה, עצבות, שמחה גשמית, או כל ענין אחר השייך לגוף.

חידושים וביאורים:

1. גוף וגויה — שני לשונות לאותו ענין. "גויה" גם פירושה גוף (כמו הפסוק "וגויתו כתרשיש"), ונשאלת השאלה מדוע הרמב"ם כתב שני הלשונות. נשללת האפשרות ש"גויה" מתייחסת למיתה (זה "וגוע" עם עין). השאלה נשארת פתוחה.

2. "מקרים" — מונח פילוסופי. הרמב"ם משתמש ב"מקרים" במונח הפילוסופי של "אקצידנטים" (accidents), לא "סובסטנס". הוא מתכוון שהתכונות/אטריבוטים שיש לגוף — כמו ישיבה, עמידה, שינה, מיתה, עצב, שחוק — אינם שייכים לנפש ללא גוף. אלו כולם "מקרים" של גוף, לא של נפש.

3. האדם בעולם הבא כמלאך. האדם כעת הוא שילוב של חומר וצורה (גוף עם נפש). בעולם הבא הוא נפש בלבד — כמו מלאכי השרת שהם צורה בלי חומר. זוהי טרנספורמציה יסודית של מציאות האדם.

ה) פירוש "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה"

"וזה שאמרו 'צדיקים יושבים' — על דרך החידה, כלומר נפשות הצדיקים מצויות שם בלא עמל ובלא יגיעה. וכן 'עטרותיהם בראשיהם' — כלומר הדעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהם, והיא העטרה שלהם."

פשט: מאמר חז"ל הוא "על דרך החידה" — משל. "יושבים" פירושו מנוחה (קיום ללא עמל ויגיעה). "עטרותיהם בראשיהם" פירושו הדעת/חכמה שנשארת עמהם.

חידושים וביאורים:

1. "יושבים" — שלילת עמל, לא חיוב מנוחה. הרמב"ם מפרש "יושבים" לא כמנוחה חיובית (כי מנוחה עצמה היא היפוך של טרחה, שגם הוא ענין גופני), אלא כשלילה — אין שום קשיים. "ישיבה" היא דימוי לשקט, לא תנוחה ממשית של גוף.

2. "עטרה" = דעת — שתי ראיות מפסוקים:

- "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו" — ייחודו של שלמה היה חכמה, לכן "עטרה" רומזת לחכמה.

- "ושמחת עולם על ראשם" — שמחה אינה חפץ פיזי שאפשר לשים על הראש. "ראשם" חייב להתכוון לדעתם, ושמחה היא מצב בדעת/נפש. גם "עטרותיהם בראשיהם" פירושו שדעתם נשארת עמהם.

3. "שבגללה זכו לחיי העולם הבא" — שני מהלכים:

- קריאה ראשונה (נדחית): יש להם מודעות שמעשיהם הטובים זיכו אותם לעולם הבא.

- קריאה נכונה: הדעת עצמה — הידע, החכמה — זה מה שנשאר, וזה גופא חיי העולם הבא. חלק הדעת של האדם נשאר, וזה "בראשיהם". העטרה היא רמז לדעת עצמה, לא למודעות של שכר.

ו) "נהנין מזיו השכינה"

"ומה שאמרו 'ונהנין מזיו השכינה' — שידועים ומשיגים מאמתת הקדוש ברוך הוא מה שאינם יודעים והם בגוף האפל והשפל."

הרמב"ם משתמש כאן באותה שיטה כמו בהלכות תשובה פרק ה' (ידיעה ובחירה) ובהלכות יסודי התורה (אינו גוף): תחילה הוא מציב את היסוד, ואחר כך שואל "שמא תאמר" – צופה קושיה. כאן, לאחר שאמר שהשכר הסופי היחיד הוא עולם הבא (השגת ה' ללא גוף), הוא בא לשאול: "שמא תיקשה בענין טובה זו" – אולי יהיה לך קשה לתפוס שכר שהוא רוחני לחלוטין.

בכל שלושת המקומות (אינו גוף, ידיעה ובחירה, שכר ועונש) בא הרמב"ם ונחלק עם הרמב"ם על אותה נקודה: שאנשים אינם יכולים לתפוס את אמיתות הרמב"ם. הרמב"ם טוען שב"אינו גוף" זו רק קושיה מפוסקים, אך כאן זה קושי עמוק יותר – אדם מתקשה לתפוס שכר שהוא רוחני לחלוטין, כי הוא יכול לתפוס רק טובות גשמיות.

הלכה ב' (לפי המשך הרמב"ם) – שכר עולם הבא והקושי של ההשגה האנושית

א) התפיסה המוטעית של האדם על השכר

"שמא תאמר בלבך... ותדמה שכר המצוות והיות האדם שלם בדרכי האמת – להיות אוכל ושותה מאכלות טובות, ובעל צורות נאות, ולובש בגדי שש ורקמה, ושוכן באהלי שן..."

פשט: הרמב"ם מזהיר שאדם לא יחשוב ששכר המצוות והשלמות הוא הנאות גשמיות – אוכל טוב, נשים יפות, בגדים יקרים, דירות מפוארות.

חידושים וביאורים:

1. **הדיוק ב"שכר המצוות והיות האדם שלם בדרכי האמת".** הרמב"ם אינו אומר שהמצוות עצמן מביאות את השכר. הוא אומר "שכר המצוות" ו"היות האדם שלם בדרכי האמת" – המצוות מביאות את האדם לשלמות בדרכי האמת, וזה "מחובר", אך הרמב"ם אינו אומר במפורש שהשכר הוא ישירות עבור מצוות – הוא צריך להיות "שלם בדרכי האמת".

2. **השוואה לתפיסה הערבית-מוסלמית של גן עדן.** הרמב"ם רומז לתפיסה המוסלמית של גן עדן (שבעים בתולות, הנאות גשמיות), והוא אומר שזה מראה איזה אדם הוא – "שוטה בזימה" – מי ששקוע בזימה, התפיסה הגדולה ביותר שלו על טובה היא עוד מההנאות הנמוכות. גן עדן של ליטאי, להבדיל, הוא "תה עם גמרא". מחלומות של אדם אפשר לראות איזה אדם הוא.

ב) חכמים ובעלי דעה מבינים כבר בעולם הזה

"אבל החכמים ובעלי הדעה ידעו שכל אלו הדברים דברי הבל והוואי הם, ואין בהם תוחלת... ואין בהם טובה גדולה אצלם בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף... אין הנפש מתאוה להם אלא מפני צורך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמוד על בוריו. וכל זמן שאין שם גוף, נתבטלו כל הדברים האלו."

פשט: חכמים ובעלי דעה יודעים כבר בעולם הזה שכל הדברים הגשמיים הם "דברי הבל והוואי". הנפש עצמה אינה חושקת לאכול – אלא מפני שהיא מחוברת לגוף, והיא רוצה שהגוף יוכל להתקיים, היא צריכה לאכול. ללא גוף אין צורך בכלל באכילה.

חידושים וביאורים:

1. **שני טעמים מדוע גשמיות היא הבל:** (א) "אין בהם תוחלת" – אין בהם טובה ארוכת טווח, רק טוב לרגע; (ב) "אין בהם טובה גדולה אצלם בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף" – הסיבה היחידה שזה נראה טוב היא כי יש לנו גוף שצריך זאת.

2. **הנפש אינה חושקת לגשמיות – אלא בגלל הגוף.** אפילו חכם בעולם הזה – הוא מבין שהוא צריך לאכול, אך הוא היה מעדיף לא להצטרך. הוא אוכל לא כי זה טעים (זה רצון הגוף), אלא כי הוא צריך לאכול כדי ללמוד ולחשוב. "הלוואי שלא הייתי צריך" – וזה עולם הבא, שבו אכן אין צורך.

מחברים לה'. המשך הפסוק "ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע" מראה את הניגוד: צדיקים מחוברים בצרור החיים עם השגת ה', ורשעים נזרקים.

2. **"טובה שאין אחריה טובה" – עולם הבא הוא תכלית כל התכליות.** "אחריה" אינו פירושו "אחר כך" זמנית, אלא "גבוה מזה". כל טובה בעולם היא אמצעי לטובה נוספת – אפשר לשאול "למה אתה עושה זאת?" ולענות "כדי להשיג משהו גבוה יותר". אך השגת ה' בעולם הבא היא התכלית הסופי – אי אפשר לשאול "למה זה טוב?" כי זה המטרה האחרונה של הכל.

ט) משלים של נביאים וחכמים לעולם הבא

הנביאים כינו את המצב במשלים שונים: "הר ה'", "מקום קדשו", "דרך הקודש", "הצרות ה'", "אהל ה'", "לחזות בנועם ה'", "היכל ה'", "בית ה'", "שער ה'". גם חכמים כינו אותו "סעודה", ובמקומות אחרים "עולם הבא".

פשט: כל הפסוקים המדברים על שכר לעולם הבא הם משלים למצב של השגת ה'.

חידושים וביאורים:

1. **כל ה"מקומות" בנביאים הם משלים להשגת ה'.** לכאורה חושבים שכל המילים הללו מדברות על בית המקדש, אך הרמב"ם מביא שכבר הספרי אמר שאלו משלים למדרגות של עולם הבא. הרמב"ם מרבה להתייחס לספרי.

2. **אולי כל שם הוא מדרגה אחרת.** הרמב"ם במקום אחר (הלכות יסודי התורה) מדבר על שבעה רקיעים עם שמות שונים, שכל שם מייצג מדרגה אחרת. אולי גם כאן, עשרת השמות רומזים למדרגות שונות של השגה. אך הרמב"ם כאן עושה הכל לאותו דבר – כולם משלים לעולם הבא.

3. **"סעודה" אצל חז"ל – משל למצב הטוב ביותר.** כשחז"ל מדברים על "סעודה" לצדיקים (כמו סעודת לויתן), הרמב"ם מתכוון שזו אינה סעודה גשמית, אלא משל: כשם שבעולם המצב הטוב ביותר לאדם הוא כשיש לו הנאה בסעודה, כך חז"ל קוראים לעולם הבא "סעודה" כמשל להנאה הגבוהה ביותר.

י) העונש: כריתת הנפש

לעומת זאת, העונש הוא "כריתת הנפש שלא תזכה לחיי העולם הבא", וזה נקרא "באר שחת", "אבדון", "תפתה", "כל לשון כליה והשחתה", "לפי שהיא כליה שאין אחריה תקומה לעולם".

פשט: העונש החמור ביותר הוא "כריתת הנפש שלא תזכה לחיי העולם הבא" – האדם מאבד את חייו לנצח.

חידושים וביאורים:

1. **"נקמה" פירושה עונש, לא נקמה.** הרמב"ם קורא לעונש של כרת "נקמה". "נקמה" אצל הרמב"ם פירושה פשוט עונש (מידה כנגד מידה), לא נקמה במובן הרגיל.

2. **האם יכולה להיות "נקמה" רק כשיש מה להפסיד?** חקירה: אם אדם מעולם לא רכש שום

השגה, אין לו מה להפסיד – זו אינה "נקמה". מושג ה"נקמה" מתאים רק כשאדם אכן היה לו משהו מעולם הנשמות אך בגלל עבירות הוא מאבד אותו. זה נשאר "יש לעיין".

3. **"כליה שאין אחריה תקומה לעולם" – ההפסד האולטימטיבי.** כל שאר העונשים הם זמניים, אך ההפסד של כרת הוא סופי. האדם מאבד את חייו לנצח.

מעבר: "שמא תאמר" – שיטת הרמב"ם של ציפייה לקושיה

דורש שייכות. רק "דרך משל" — דרך משל אפשר לרמוז מעט, אך זו אינה השוואה אמיתית.

2. **ההבדל בין "בדרך משל" ו"בדרך האמת".** כשאומרים שעולם הבא הוא "סעודה גדולה" או "אור של ליתן" — זה רק משל. אפילו כשאומרים "זה יותר מזה" זה גם משל — כי "יותר" מרמז על אותה קטגוריה. בדרך האמת אין מה להשוות. הרמב"ם אמר קודם "חמור בעיניו כסעודה" — לא "חמור בעיניו סעודה" — ה"כ" מראה שזה משל, לא השוואה ממשית.

3. **ההבדל בין "חקר", "ערך", ו"דמיון":**

- **חקר** — אי אפשר לחקור אותו, להעריך אותו

- **ערך** — אי אפשר להעריך, לומר שהוא אחוז מסוים משהו אחר

- **דמיון** — אי אפשר לומר "אני דומה לו, אני גדול והוא עוד יותר גדול" — זה אפילו לא מצב דומה

4. **אפילו "שמחה" היא רק משל לעולם הבא.** אי אפשר לומר שעולם הבא עושה "שמחה" באותו מובן כמו שמחה גשמית, כי "שמחה" הוא רגש שיש לנו עכשיו, וההיפך ממנו הוא עצבות. עולם הבא הוא "הבנה של חכמה עצמה" — אפשר לקרוא לזה שמחה רק בדרך משל. אולי אפשר לומר ששניהם דברים שבהם "אתה מרגיש שלם, אתה מרגיש במקום שאתה שייך" — אך גם זו אנלוגיה מושגית בלבד.

(ו) רמזי דוד המלך

דוד המלך רמז: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסין בך" (תהלים ל"א, כ). "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים" (תהלים כ"ז, י"ג).

חידושים וביאורים:

1. **"צפנת"** — גנוז. לא מפני שאי אפשר בעצם להבין אותו, אלא מפני שאנשים בעולם אינם מבינים אותו. דבר יקר מאוד מחביאים — הוא גנוז כי הוא כל כך יקר.

[דיגרסיה: אפיקומן בסדר — האפיקומן הוא רמז למושג — מחביאים אותו, כי הסעודה היא רק משל לסעודה האמיתית שהולכים לאכול. זו חתיכת מצה קטנה, אך היא רומזת למשהו הרבה יותר גדול.]

2. **"לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים".** דוד השתוקק לחיי עולם הבא. "ארץ החיים" פירושה המקום שבו חיים לנצח, שבו אין "הווה ונפסד" — עולם חי אמיתי. עולמנו הוא "עולם מת". המילה "האמנתי" משמעותית — כי אי אפשר להבין זאת ממש, אך אפשר להאמין בזה, אפשר לדעת שיש דבר כזה מבלי להבין אותו לגמרי. האמונה בטוב ה' בארץ החיים נתנה לדוד חיזוק.

הלכה ג' — חכמים אמרו שאי אפשר להשיג את עולם הבא

"כבר הודיעונו חכמים הראשונים שטובת העולם הבא אין כח באדם להשיגה על בוריה, ואין יודע גדלה ויופיה ועצמה אלא הקדוש ברוך הוא לבדו."

פשט: הז"ל לימדו אותנו שאף אדם אינו יכול להשיג את טובת עולם הבא בבירור המלאה. אף אחד אינו יודע את גדלה, יופיה ועוצמתה — רק ה' לבדו.

הלכה ג' (המשך) — יסוד גדול: כל הנבואות הן רק לימות המשיח, לא לעולם הבא

"ושכל הטובות שמתנבאים בהם הנביאים לישראל אינם אלא דברים של גוף שנהנים בהם ישראל בימות המלך המשיח בזמן שתחזור הממשלה לישראל. אבל טובת חיי העולם הבא אין לה ערך ודמיון, ולא דמוה הנביאים כדי שלא יפחתוהו בדמיון."

ג) שלושה דברים ש"אינו גוף" — קשר ליסודי התורה

[דיגרסיה: קשר ליסודי התורה]

לרמב"ם יש שלושה דברים שרוב האנשים חושבים שהם גוף אך למעשה אינם: (א) ה', (ב) מלאכים, (ג) נפש האדם. אצל ה' ומלאכים — זה לא נוגע ישירות אלינו. אך **נפש האדם** — זה **אתה**, וזה הדבר הקשה ביותר להסביר.

ברגע שאדם מבין שהוא עצמו (נפשו) הוא אינו גוף, הוא יכול להבין הרבה יותר בקלות שה' הוא אינו גוף. הרמב"ם אמר ביסודי התורה שהאדם אינו יכול להבין את ה' כי הוא אינו יודע את עצמו — הוא אינו יודע את חלק הנפש שלו שאינו גוף.

ההבדל בין יסודי התורה לכאן: ביסודי התורה הרמב"ם אינו מאריך בפרטי הקושי. כאן, כשמדברים על האדם לעצמו — **השטובה שלך** גם היא אינה טובת הגוף — כאן הרמב"ם נותן יותר מקום לקושי, מביא פסוקים המראים כמה זה טוב, ומאמרי חכמים המראים כמה קשה להבין זאת.

[דיגרסיה: משל הרמב"ם בפירושו המשניות — שאי אפשר להסביר לעיוור (סומא) איך אור נראה, או לסריס מהי תאוות המשגל, כי הם לא השיגו זאת.]

ד) "הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא" — אין שום דרך בעולם הזה להשיגה"

"הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה, שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווים."

פשט: הטובה הגדולה של עולם הבא אי אפשר להשיג בשום אופן בעולם הזה, כי אנו יודעים רק על טובת הגוף.

חידושים וביאורים:

1. **"להשיגה" — שני פירושים.** "אין שום דרך בעולם הזה להשיגה" — אפשר לפרש (א) אי אפשר להבין (השגה = הבנה) את הטובה, או (ב) אי אפשר להגיע לטובה (השגה = קבלה). שניהם נכונים: כל עוד האדם בגוף, הוא לא יכול להבין ולא יכול לקבל את הטובה של נפש ללא גוף.

2. **"ולה אנו מתאווים" — אפילו חכמים.** הרמב"ם אומר "אנו" — אפילו אנחנו, החכמים, חושקים לטובת הגוף. זה חידוש, כי הוא אמר קודם שחכמים ובעלי דעה יודעים שגשמיות היא הבל. התירוץ: אולי "מתאווים" מתכוון למדרגה הגבוהה של ממש לזרוק הכל ורק לחשוך ברוחניות — זה קשה מאוד אפילו לחכמים. בעולם הזה גשמיות "מרגישה יותר אמיתית" — היצר הרע אומר לך ללכת למסעדה במקום לשיעור, וזה "הגייוני" — לא שזה נכון, אבל זה לא אבסורדי. בעולם הבא זה לא יהיה הגיוני.

ה) "אין לה ערך בטובות עולם הזה אלא דרך משל"

"אבל אותה הטובה גדולה עד מאד, ואין לה ערך בטובות עולם הזה, אלא דרך משל... בדרך האמת, שאין ערוך טובת הנפש בעולם הבא לטובת הגוף בעולם הזה... אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין ערוך ואין דמיון."

פשט: אי אפשר בשום אופן להשוות טובת הנפש בעולם הבא לטובת הגוף בעולם הזה.

חידושים וביאורים:

1. **מהו "ערך" — חידוש בהגדרה.** "ערך" פירושו ששני דברים הם באותה קטגוריה ואפשר להשוות ביניהם — למשל, עשרה דולר ומיליון דולר יש להם ערך זה לזה — שניהם דולרים, רק אחד יותר. אך טובת עולם הבא וטובת עולם הזה אינם באותה קטגוריה — "תענוג הגוף אין לו שייכות כלל עם תענוג השכל". לכן אי אפשר לומר שאחד "יותר" מהשני, כי "יותר"

פשט: עולם הבא נקרא "הבא" לא מפני שעולם חדש יבוא בעתיד, אלא מפני שלכל אדם בודד השלב של נפש לבדה בא אחרי שחי כגוף ונפש ביחד. "זהו היא הנמצאת לכל אדם בראשונה" — השלב הראשון לכל אדם הוא גוף ונפש, והשלב השני הוא נפש לבדה.

חידושים וביאורים:

1. **חידוש גדול: עולם הבא קיים כבר עכשיו.** הרמב"ם אומר חידוש עצום נגד ההבנה הפשוטה: עולם הבא אינו עולם חדש שה' יברא רק בעתיד. הוא אומר במפורש: **"אין דבר זה עתיד למצוא עתה... אלא הרי הוא מצוי ועומד"** — עולם הבא כבר כאן, שנאמר **"אשר צפנת"** — ה' "גנז" אותו (צפנת). כשמשוה גנוז, הוא לא נראה, אך הוא קיים. זה נגד השיטה שעולם הזה יחריב ואחר כך יבוא עולם חדש.

2. **השאלה: מדוע נקרא "הבא" אם הוא כבר כאן?** אם עולם הבא הוא בעצם השגת אלוקות של הנפש, והנפש כבר כאן עכשיו (כפי שהרמב"ם אומר בפרק ד' שהנשמה אינה תלויה בגוף), מדוע נקרא "עולם הבא"? זה לא עולם חדש, וזה גם לא "בא"! תירוץ הרמב"ם: נקרא "הבא" לא מפני שהעולם בא אחר כך, אלא מפני שלכל אדם בודד השלב של נפש לבדה בא אחרי שחי כגוף ונפש ביחד.

3. **שיטת הרמב"ם על נשמות — הן לא באות מעולם הבא.** הרמב"ם לומד שהנשמה נבראת כשהאדם נולד — היא לא יורדת מעולם הבא קודם (כי אז היה נקרא

"עולם שעבר"). זה מתאים לשיטתו בפרק ד' שאף שהנשמה אינה תלויה בגוף, היא "תקועה" בגוף בזמן החיים.

4. **סדר הזמנים — סיבוך.** לכל אדם יש דין אישי אחרי המוות עם עולם הבא אישי. אך יש גם סדר כללי של סוף הימים: ימות המשיח, תחיית המתים, ועולם הבא. איך כל זה מתאים ביחד זה כבר פרטים שצריך עוד ללמוד.

המחלוקת הגדולה על הרמב"ם

[דיגרסיה: מחלוקת היסטורית על הרמב"ם]

שלושת הפרקים האחרונים של הלכות תשובה (פרקים ח'-י') היו כמעט הסיבה הגדולה ביותר למחלוקת הגדולה על הרמב"ם. העולם חשב שהרמב"ם לומד אחרת מרוב היהודים לגבי תחיית המתים, מהו השכר, מהי הטובה. זה הוביל לשריפת ספרי הרמב"ם.

הראב"ד בשבת ג' (=פרק ח') הוא המחלוקת הברורה ביותר עם הרמב"ם בענין זה. ראשונים אחרים (והראב"ד) חולקים בחריפות, וגם בזוהר עצמו יש אולי דרך שלישית. אך לשיטת הרמב"ם יש "בוודאי מקום גדול" ולומדים עכשיו את דרך הרמב"ם.

תמיכה מהזוהר הקדוש

הזוהר הקדוש (פרשת תולדות) מביא מעשה ידועה: עושים סעודה עם לויטן, שור הבר, וכו'. אחרי שר' יהודה אומר את המעמד, אומר ר' יוסי שזה נאמר לפשוטי עם כדי שיבינו שכר, אך באמת השכר של עולם הבא הוא שכר רוחני — "נהנין מזיו השכינה". זה הולך עם דרך הרמב"ם (אף שאפשר לדון מה קודם — הזוהר או הרמב"ם).

פשט: כל הדברים הטובים שהנביאים ניבאו לישראל — ארץ חטה ושעורה, מעיינות התהומות, וכו' — הם רק טובות גשמיות לימות המשיח, כשהמלכות תחזור לישראל. אך עולם הבא הנביאים לא תיארו במכוון, אפילו לא בדרך משל, כדי לא לגרוע ממנו.

חידושים וביאורים:

1. **מדוע נביאים לא דיברו על עולם הבא — טעם עמוק.** סברת הרמב"ם היא שנביאים חששו שאם יעשו משלים לחיי עולם הבא, הם רק "יפחתוה" — יגרעו, כי זה כל כך חזק שכל משל יהיה כלום מולו. זה חידוש — לא שהם לא יכלו, אלא שהם לא רצו, כי משל היה "הורס".

2. **היסוד הגדול: ימות המשיח ≠ עולם הבא.** הרמב"ם קובע שיש שתי תקופות נפרדות: (א) **ימות המשיח** — תקופה בעולם כש"תחזור המלכות לישראל", יהודים יעשו תשובה, יהיו בירושלים, ללא שעבוד מלכויות — אך עדיין טובות גשמיות; (ב) **עולם הבא** — מדרגה אחרת לגמרי, רק לנפש. הרמב"ם מדבר על כך בהרחבה בהקדמות לפרק חלק. הראב"ד חולק על כך ואומר שזה לא מתאים למה שאנו יודעים שהעולם יחזור להיות תוהו ובוהו.

3. **פסוק "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו" (ישעיה סד:ג).** הרמב"ם מביא את הפסוק שאפילו עין נביא אינה יכולה לראות מה ה' מכין למחכים לו. החידוש: נביא כן יכול לראות רוחניות, יכול לתקשר עם ה' — אך בניגוד למשה רבינו, נביא תמיד מדבר במשל (כפי שלמדנו את ההבדל של נבואת משה — בלא מראה, בלא משל). מכיוון שלא רוצים לעשות שום משל על עולם הבא, נביא בכלל לא יכול לראות אותו.

4. **גמרא רבי יוחנן — "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח".** הרמב"ם פוסק כרבי יוחנן (יש מחלוקת בגמרא). זה פותר סתירה לכאורה בתנ"ך: ישעיה אומר "עין לא ראתה" — אף אחד לא ראה את השכר; אך נביאים אחרים מתארים שכר במשלים פשוטים. התירוץ: כל הנביאים המדברים על שכר, מדברים על ימות המשיח (טובות גשמיות). "עין לא ראתה" מדבר על עולם הבא — שאף אחד לא ראה.

5. **חידוש בדרשת "עין לא ראתה".** בפשוטו של מקרא הפסוק יכול להתכוון שאף אחד עדיין לא ראה זאת (אך אפשר לראות זאת בעצם). אך רבי יוחנן דורש שזה מתכוון לדבר שאי אפשר לראות — לא רק שלא ראו. הרמב"ם מקבל את הדרש כי זה לא דבר גשמי, לא דבר גופני.

6. **השאלה מדוע עולם הבא לא כתוב בתורה.** הרמב"ם ענה במקום אחר ש"למען ירבו ימיכם" רומז לעולם הבא. אך לפי היסוד כאן — שנביאים במכוון לא דיברו על עולם הבא — אפשר להבין מדוע זה לא כתוב מפורש: כי לתאר זאת היה רק גורע ממנו.

7. **השוואה ל"דיברה תורה כלשון בני אדם".** כשם שהרמב"ם אומר שכשהתורה מדברת על ה' בלשונות גשמיות ("יד ה'", "עיני ה'") זה הכל משלים — כך גם כשנביאים מדברים על שכר בלשונות גשמיות, הם מדברים רק על ימות המשיח, לא על עולם הבא.

הלכה ד' (לפי המשך הרמב"ם) — מדוע נקרא "עולם הבא"?

"ולא נקראו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש, וזה היא הנמצאת לכל אדם בראשונה."

תמלול מלא

הלכות תשובה פרק ח' — הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא

הקדמה: המבנה של הלכות תשובה

דובר 1:

אנחנו לומדים הלכות תשובה פרק ח'. אז, למדנו שהלכות תשובה יש בהן מצוות של תשובה ועיקרים מן העיקרים ומאמונת הדת. אמרנו שיש שני עיקרים, עיקרים שבאים עם הלכות תשובה. כן.

העיקר הראשון הבנו היטב, אני מתכוון, הרמב"ם הבהיר את הקשר של שניהם. מה הקשר? מה זה עיקר, יש הרבה, שכחתי לומר. יש שני עיקרים

באותו מקרה, שם הוא מסביר שיש מחלוקת גדולה, שאנשים מבלבלים מאוד לגבי מה הטוב שמקבלים משמירת התורה. זו לשונו, על זה אמרתי את המילה טוב. מה הטובה? למה שומרים את התורה? מה יקבלו מזה? מה התכלית? מה הסוף? אחד אומר שזה שכר בעולם הזה, אחד אומר משיח, אחד אומר תחיית המתים, אנשים אומרים כל מיני דברים. והרמב"ם אומר, "אבל אני אומר, והמשנה אומרת, והתורה אומרת, שהטוב שמקבלים מהיות צדיק הוא חיי העולם הבא." וזה מה שהוא אומר גם כאן. "טוב" פירושו המטרה.

עכשיו, הרמב"ם אומר כן שהרבה מצוות הן תיקון העולם, הן תיקון שהעולם יהיה עולם טוב. התעקשתי על המילה "צפונה", אבל זו לא הנקודה. זה נכון, והוא הולך לראות בהלכות... אוקיי, אוקיי, אלמד כמו שאתה אומר.

"אשר צפנת ליראיך" – המקור ל"צפונה"

הטובה שמוכנת לצדיקים היא חיי העולם הבא. יש פסוק, הוא הולך להביא את הלשון "אשר צפנת ליראיך", זה מאיפה הלשון באה. אבל הוא הולך לדבר על מה עם השכר של עולם הזה, הוא הולך לדבר גם בפרקים הבאים. אבל הרמב"ם רוצה לומר בבירור, היחידה, האמיתית הטובה שמקבלים מהיות צדיק נקראת חיי העולם הבא.

"חיים שאין עמו מות" – לא רק נצחי, אלא בלי מוות כלל מה זה?

חיים שאין עמו מות.

חיים שלא נגמרים במוות.

לא, טובה שאין עמה רע.

אחד מתכוון שאין איתו.

זה לא שזה לא נגמר.

זה שאין איתו.

כי הוא רוצה להסביר למה הוא הולך להביא את הפסוק "כי לחיים" או משהו כזה, אני לא יודע.

וחיתו.

מבין, הלשונות השונים של חיים, שהגמרא אומרת שזה מתכוון לעולם הבא.

זה אומר כך, לחיות בגוף, למדת בהלכות יסודי התורה, זה דברים קלים ונפסדים.

גוף הוא דבר שמת.

נשמה בגוף היא דבר שמת.

אבל אפילו כשהוא חי, הוא לא חי באמת, כי הוא יכול למות.

זה לא כמו לחיות בנשמה, לחיות בשכל, שזה חיים שאין עמו מות, וזה טובה שאין עמה רע.

למה?

כי הוא לא יכול למות, כי הוא מעולם לא נולד.

זה לא דבר שבכלל מעורב עם מוות.

ממילא, זה חיים שאין עמו מות, וזה טובה שאין עמה רע.

טוב בעולם הזה הוא תמיד מעורב ברע

ואתו דבר, כל הטובות בעולם הזה הן טוב שיש עמו רע.

כלומר, איך אומרים?

זה מוגבל, או זה מעורב.

כן, אין שום דבר שהוא לגמרי טוב.

הכל חייב להיות במידה.

יש לי מצווה?

קצת יותר מדי מזה זה כבר לא טוב.

קצת יותר מדי מזה זה כבר לא טוב.

באמת שנאמרים בהלכות תשובה, חוץ מהמצווה של תשובה.

עיקר הרשות (בחירה)

העיקר הראשון הוא העיקר שנקרא רשות, שאנשים אוהבים לקרוא בחירה, אבל לרמב"ם אין מילה כזו. הרשות נתונה לו. מעניין, אותו עיקר אינו מעיקרי הדת ברשימה של שלושה עשר עיקרים. כן, שלושה עשר עיקרים לא נאמרו ביחד, אבל ברשימת העיקרים במסכת סנהדרין הרמב"ם לא מנה בחירה. אבל אתה רואה שכאן בספר הזה הוא כן מונה אותה. יש קושיה, הרב החלוני כבר שאל אותי את הקושיה הזו, אבל כך הוא המצב.

עיקר הטובה (שכר ועונש)

אחר כך יש עוד עיקר, שבוודאי כן הוא חלק מהעיקרים, וזה העיקר של... קראתי לזה כאן עיקר הטובה. כלומר, מה המטרה, מה התכלית, מה הדברים הטובים שמקבלים משמירת התורה ומהיות אדם טוב, וזה הנושא האחר של שכר ועונש. העיקר הזה הרמב"ם מדבר עליו בשלושת הפרקים האחרונים של הלכות תשובה.

למה שכר ועונש שייך להלכות תשובה?

מה הקשר להלכות תשובה? למה הרמב"ם דיבר גם על שכר ועונש בהלכות תשובה? למה הוא הכניס את הענין של שכר ועונש?

דובר 2:

אה, כי אמרתי קודם, כי תשובה עצמה היא כשהאדם עצמו שם את מעשיו, הוא עושה תשובה. התשובה קשורה לדין, לדין אדם, דין וחשבון. הקב"ה עושה דין וחשבון, ואדם צריך לעשות לעצמו בעצמו דין וחשבון.

דובר 1:

זה קצת מדרש שאתה אומר. אני מתכוון שיותר מזה שהתשובה היא דבר טוב, ולא דבר רע. שהתשובה, קודם כל, צריכה להתבטא איפשהו.

הקשר בין תשובה לעולם הבא

הרמב"ם אמר קשר בפירוש בתחילת הפרק הקודם. הוא אומר שצריך לעשות תשובה. למה? כדי שימות ויתקן תשובתו, כדי שיוכח לחיי העולם הבא. הרמב"ם הבהיר, פרק ז' הוא גשר ברור מאוד בין שלושת הנושאים של הלכות תשובה. הוא אומר, מאחר והרשע קיים, הוא צריך לעשות תשובה. למה הוא צריך לעשות תשובה? כדי שימות ויתקן תשובתו. לכאורה המטרה היא... עכשיו הוא הולך להסביר מה זה העולם הבא שמדברים עליו. כי ה"כדי", זו התכלית. תכלית החיים, תכלית האדם היא להגיע לעולם הבא.

בהלכות תשובה באופן מסוים הוא עובר על כל הסדר, מאימתי שאדם אינו צדיק עד שהוא נעשה אדם, והתכלית. לקראת מה? למה? לאיזו תכלית ולאיזו מטרה צריך לעשות תשובה? תכלית עולם הבא. ממילא הוא צריך להסביר מה זה העולם הבא, מה היא המטרה שמגיעים אליה מעשיית תשובה.

בדרך כלל זה לא רק מעשיית תשובה, אלא בכלל מהיות אדם, אבל רוב האנשים אין להם זכות של צדיקים, ממילא אצל רוב האנשים זו תהיה בכל מקרה המטרה של תשובה, לא המטרה של מעשים טובים, כי אדם לא נולד צדיק.

הלכה א': הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא

דברי הרמב"ם

אומר הרמב"ם יפה מאוד, אומר הרמב"ם, "הטובה הצפונה", הטוב, הטובה שמוכנה, שצפונה לצדיקים, "היא חיי העולם הבא". כלומר, מלבד מה שבעולם יש טובה, שכשעושים טוב זה טוב, אבל "צפונה", לא, אני צריך ללכת על ה"צפונה", אולי יש קצת... יש עוד משהו צפון לצדיקים.

המושג "טוב" – מפירושו המשניות פרק חלק

בואו נזכור, הרמב"ם בפירושו המשניות בפרק חלק התחיל בהקדמה ארוכה, כל אחד צריך ללמוד אותה, כי רק כשלומדים את ההקדמה היא אפשר להבין את הפרקים, או להיפך, אני לא יודע.

זה קל להבין.

זה תמיד מעורב ברע.

"שכולו טוב" – טוב בפני עצמו

וטובה של עולם הבא, שנקראת "למען ייטב לך", היא דווקא "שכולו" – הוא הולך להביא את הלשון "שכולו" – "שכולו טוב".

כלומר, זה טוב בפני עצמו.

זה לא טוב כמו האופן איך שזה טוב וכדומה.

זה עצם טוב, זה לא מעורב בשום דבר לא טוב, בשום רע.

"למען ייטב לך והארכת ימים" – דרשת חז"ל

אומר, "איש חכם לבב בתורה", זה מה שהתורה אומרת כשהתורה מדברת על שחר, שהתורה אומרת "למען ייטב לך", שיהיה לך טוב, "והארכת ימים".

שיהיה לך טוב, רק טוב, ו"והארכת ימים" שתחיה לנצח, שלא יהיה לך את הענין של מיתה.

מדברים על שחר עולם הבא.

פירוש, יש בגמרא בקידושין, חז"ל למדו מזה "למען ייטב לך".

הגמרא מתכוונת שזו הלכה למשה מסיני.

כלומר, זה יכול להתכוון פשוטו "למען ייטב לך" בעולם הזה.

אבל המדרש למד, המסורה, התורה שבעל פה אומרת, כן, עולם הבא הוא דבר של תורה שבעל פה, זה לא כתוב בתורה שבכתב.

תורה שבעל פה מוסיפה על תורה שבכתב

או שהתורה שבעל פה, הרמב"ם משתמש כאן באותה לשון שהוא משתמש בכל המקומות שהתורה שבעל פה מוסיפה קצת אחרת מהפשט הפשוט.

הפשט הפשוט לא היה מתכוון כך, אבל השמועה, הלכה למשה מסיני, הוא אומר שמה פירוש "למען ייטב לך"? "למען ייטב לך" פירושו "לעולם שכולו טוב", העולם שהוא כולו טוב. "והארכת ימים" זה "לעולם שכולו ארוך", העולם שהוא נצחי ארוך, שלא נגמר לעולם. ארוך פירושו ארוך יותר, אבל עולם הבא הוא ארוך שאין לו קץ, הוא לגמרי ארוך. ונצחיות היא מאוד ארוכה, כמו שאחד אמר שאינסוף, נצחיות, היא מאוד ארוכה, במיוחד בסוף. אז זה כולו ארוך, זה לא נגמר.

הלכה א' (המשך): שחר הצדיקים ופרעון הרשעים

שחר הצדיקים – לזכות לנועם זה

אומר הרמב"ם הלאה, "וזהו העולם הבא", זה עולם הבא, "שחר הצדיקים שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו, ולא יזכו לאורך ימים".

פרעון הרשעים – כרת ומיתה

אומר הרמב"ם, "וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואובד כבהמה". כלומר, כמו בהמה שכשהיא מתה נגמר המעשה של הבהמה, זה לא הולך לעולם, זה לא חי הלאה, אדם שנמצא באותו מצב גם נגמר. זה פירוש "נכרת", הוא נכרת, כפשוטו הוא מת. זה הצד למה כתוב בתורה... הוא אומר, "הוא המת", המת הגדול ביותר הוא זה שלא חי עולם הבא, כי הוא הולך להיות מת לזמן רב מאוד. חי הוא אולי כמה שנים, ומת הוא הולך להיות לעולם ועד, להרבה מאוד שנים. הוא מת כבר עכשיו, לא ביציאת נשמה. נכון, נכון, נכון. הוא אדם שמת. האחר אינו מת, כי החיים שלו עוד חיים.

הלכה א' (המשך): "הכרת תכרת" – כרת בתורה

"הכרת תכרת" – כרת כפולה

אומר הרמב"ם, "ובזה היא הכרת האמורה בתורה". כשהתורה אומרת שכרת הוא העונש להרבה עבירות, זה כרת... זה לא אמור להיכנס להרבה עבירות, והרמב"ם לא אומר את זה. מה שכתוב בתורה, כרת, "הכרת תכרת הנפש היא עונה בה", מה קורה? הנפש תיכרת כי "עונה בה".

תורה שבעל פה מפרשת: "הכרת" בעולם הזה, "תכרת" לעולם הבא

והלאה במספר 12, על התורה שבעל פה, "ופירושו חז"ל על זה העונש של זה", חז"ל, "כרת בעולם הזה". "ופירושו" פירושו תורה שבעל פה, כן. ההלכה למשה מסיני אומרת, "כרת בעולם הזה" – נכרת בעולם הזה, זה פירושו למות צעיר לכאורה. "הכרת תכרת" – "תכרת לעולם הבא". ה... זו לשון כפולה, לשון כפולה. "כרת" פירושו בעולם הזה, ו"תכרת" לעולם הבא. "כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת".

אז הצדיק לא מת בעולם הזה, כי זה נראה כאילו הוא מת, אבל הוא הולך לחיות לחיי העולם הבא. הרשע מת בעולם הזה, והוא לא הולך לחזור לחיות לחיי העולם הבא, ממילא זו הייתה מיתה אמיתית. יש לו כרת כפולה. הוא "גם מן העולם הבא נכרתת".

חידוש: "הכרת האמורה בתורה" פירושה העונש העיקרי, לא רק ל"ו כריתות

צריך לזכור, אני מתכוון שיש הרבה חולקים, יש הרבה בעיות שאפשר לעשות. אבל הרמב"ם שאומר "כרת האמורה בתורה" הוא לא מתכוון לומר פשוטו שכל אחד שהוא עובד עבודה זרה שמת זה כרת. הוא לא מתכוון לומר פשוטו שמקבלים את הכרת המסוימת דווקא על ל"ו כריתות שבתורה. כי הרמב"ם אומר, הוא לא מדבר על זה. הרמב"ם מדבר כאן על עיקר השכר. עיקר השכר הוא לחיות, ולא שכר הוא כרת. אז הרמב"ם לומד שבאותו פסוק הוא מדבר על כל העבירות, פשוטו פשוט.

אז הרמב"ם אומר שהכרת... זה לא... העונש העיקרי לא כתוב גיהנום, לא כתוב דברים כאלה. הרמב"ם לא הולך להביא דבר כזה בכלל. והרמב"ם יש רק כרת, שפירושו נכרת. איך, לא כל עבירה יש כרת? צריך לומר שזה מדבר על משהו אחר. זה לא אותו דבר. מה שהרמב"ם אומר, הכרת היא העונש העיקרי. העונש היחיד שבאמת קיים הוא כרת. והוא מבין בלשונו שלו כרת, כי כרת פירושו נכרת מעולם הזה ומעולם הבא. זה לא מתחבר עם מה שאנחנו לומדים שיש חיובי כריתות. לא אותו דבר. זה עול שאני יכול לומר על זה. איך יש להם הבנה חזקה של קריאת שמע וכו', צריך ללמוד במיוחד בנפרד. אבל הדרמה לא הגיעה כאן עכשיו לומר. כאן אני צריך להציב שכרו, כאן אני צריך להציב הטובה הצפונה לצדיקים, או הרעה המזומנת לרשעים, כמו שהרמב"ם קורא לזה.

הלכה ג': מהות העולם הבא – אין בו גוף וגוייה

עולם הבא אינו מקום עם גשמיות

כל אחד צריך לדעת מה זה עולם הבא. זה לא כמו שאתה יכול לחשוב שעולם הבא הוא איזה מקום שיושבים וחיים ושותים ורוקדים

עולם הבא: אין בו גוף וגוייה – פירוש דברי חז"ל "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם"

הלכה א (המשך) – עולם הבא: אין בו גוף וגוייה

דובר 1:

אומר הרמב"ם, לא. אומר הרמב"ם, העולם הבא, מה זה העולם הבא, איפה חיים לנצח? אין בו גוף וגוייה. אין שם גוף או גוייה.

אני מתכוון שגוייה פירושה גם הרבה פעמים גוף. אני לא יודע למה כתוב גוייה שוב. כן?

דובר 2:

אתה יודע מה פירוש גוייה?

דובר 1:

לא.

דובר 2:

גוף. זו לשון אחרת. "וגוייתו כתרשיש", כתוב פסוק, כן. זה פירושו גוף. אוקיי.

דובר 1:

הפירוש הוא שהידע, החכמה שזה חיי העולם הבא נשארת. החכמה נשארת, כי הידע נשאר. הדעת נשארת, לא הדעת שזכו לחיי העולם הבא. הדעת שהם יודעים, זה שחלק הדעת של האדם נשאר, זה בראשיהם. העטרה היא רמז על דעת. הרמב"ם יתחיל מיד לדבר על כך.

שתי ראיות שעטרה היא רמז על דעת

דובר 1:

הרמב"ם מביא שני מקורות מפסוקים שעטרה היא רמז על דעת, על ידע. **צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו.** מדברים שם... מה הכוונה שם? מה הייתה המיוחדות של שלמה? שהיה חכם. העטרה שעטרה לו אמו פירושה כתר החכמה.

אבל הוא מביא ראייה אחרת, פסוק נוסף. וראיה נוספת, כתוב בפסוק, **ושמחת עולם על ראשם.** יש שמחה גדולה על הראש. איך יכולה להיות שמחה על הראש? **ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש.** שמחה אינה חפץ שאפשר לשים על ראש. שמחה היא מצב בדעת, מצב ברוח, בנפש. אלא מאי, מה פירוש שמחת עולם על ראשם? פירושו, ראשם פירושו דעתם, שדעתם תהיה בשמחה. גם העטרה שכתוב, עטרותיהם בראשיהם, היא **הדעת**, היא הדעת.

אז מה שכתוב צדיקים יושבים, צדיקים הם במנוחה, הם בתכלית המנוחה, פירושו שאין שייך שום דבר אחר מלבד מנוחה. לא מנוחה היא תכונה של גוף. והם יהיו בעלי דעת. יפה מאוד.

הלכה א (המשך) — פירוש "נהנין מזיו השכינה"

דובר 1:

ומה פירוש ההנאה? מעניין, הוא השליך כאן רמז, "שבגללה זוכים לחיי העולם הבא". הוא עדיין לא אמר זאת עד עכשיו, אלא כאן הוא רמז שחיי העולם הבא שמדברים עליהם הם הידיעה שידעו. מקבלים אותם בדעת, או שהדעת היא החלק הנצחי. הוא יאמר זאת בעוד רגע. אגב, הוא יאמר זאת בפירוש בחלק הבא.

ומה שאמרו עוד צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, מה שאמרו ונהנים מזיו השכינה, מה פירוש זה? האם אתה חושב שפירושו שיש לו הנאה כמו שאדם נהנה מאכילה ושתיה ומחשבות? הרי זו הייתה הנאה גופנית נוספת. אלא מהו מה שאמרו שיודעים ומשיגים מאמתת הקדוש ברוך הוא. הם יודעים והם משיגים את אמיתת הקדוש ברוך הוא, את מהות הקדוש ברוך הוא, מה שהקב"ה הוא, מה שאינם יודעים והם בגוף האפל והשפל. שלמדנו קודם שכאשר אדם בגוף האפל והשפל אינו יכול להבין אמיתת הקדוש ברוך הוא או דעת הקדוש ברוך הוא. אבל מאחר שזוכים לחיי העולם הבא, שזה כאשר יש פנאי דעת, אז אפשר להשיג את אמיתת הקדוש ברוך הוא.

כלומר, הוא מפרש את "נהנין". כנראה יש כאן גם הפשט, אבל הוא רוצה להוציא שה"נהנין" פירושו הידיעה.

טוב מאוד. עד עכשיו התמודדנו עם קושיות מסוימות, אומרים שנבין את דעת הקדוש ברוך הוא, והתכלית היא שנהיה מרוצים.

הלכה א (המשך) — מה פירוש "נפש" בעולם הבא

דובר 1:

אה, אומר הרמב"ם, כאשר חז"ל אומרים "נפש", מה הם מתכוונים לומר כאן? נפשות בלבד? אומר הרמב"ם, מה שכתוב... אמרתי עכשיו, הרמב"ם עצמו אמר, היה כתוב, הוא אמר, **"הנפש, נפשות הצדיקים לבד ולא הגוף"**. אה, אומר הרמב"ם, מה שאמרתי שנפש הצדיקים חיה בעולם הבא, **"כל נפש שאמרנו בענין זה"**, יש יותר מאשר דרך אחת איך אפשר להבין את המילה "נפש".

שני מיני "נפש" — נשמה שצריכה לגוף וצורת הנפש

דובר 1:

אז, גויה לא, היא גם הרבה פעמים לשון של מיתה?

דובר 2:

לא, "וגויע", זה עם עין. לא. אני לא יודע.

דובר 1:

אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף. בעולם הבא חיות רק הנפשות, כמלאכי השרת. כלומר, שם האדם הוא נפש בלי גוף. עכשיו האדם הוא הרכבה של חומר וצורה, גוף עם נפש. בעולם הבא הוא נפש בלבד, כמו מלאכי השרת שהם צורה בלבד בלי חומר.

אומר הרמב"ם, יש דברים שונים שבאים עם, שהם תופעות לוואי של חיות גוף. גוף הוא מכונה שצריכה אוכל ושתיה כדי להתקיים. אז עם גוף באה אכילה. אבל ברגע שאדם הוא נפש בלי גוף, ואינו גוף, גם אין אכילה ושתיה, ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכים להם בעולם הזה. גם אין את כל הדברים האחרים שגופות בני אדם צריכים. שינה, בילוי, לא משנה.

אז הוא ממשיך, **ולא יארע בו דבר**, גם לא קורה לאדם שום אחד מהדברים, **שום מקרים לגופות בעולם הזה.** אתם שומעים מה הרמב"ם קורא ללשון שקוראים פילוסופית "מקרים"? אין להם סובסטנס, תאונות. הוא לא מתכוון לומר שלא קורים דברים, הוא מתכוון שאין את ה... את התכונות שיש לגוף. כמו ישיבה היא סוג של מצב עם גוף. לגוף יש מצב מסוים, איך הוא יכול להיות יושב או עומד, או ישן או ער, או שאדם מת לפעמים. זה לא קיים על הנפש, כי הנפש לא מתה. בעצב ושחוק, רגשות, להיות עצוב או לצחוק, לא קיים על הנפש, רק על הגוף, ממילא לא קיים בעולם הבא.

הלכה א (המשך) — פירוש המאמר חז"ל "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם"

דובר 1:

אומר, זה מה שחז"ל אומרים, חכמים הראשונים, זה מה שהחכמים הראשונים אומרים בגמרא. הרמב"ם קורא תמיד חכמים הראשונים בגמרא. אומר, עולם הבא, על זה הם אומרים, **"עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש"**, אין אכילה, שתיה, או הדברים האחרים, **"אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה"**. הצדיקים יושבים, ויש להם את הכתרים שלהם על ראשיהם, והם נהנים מזיו השכינה.

הנה התרגום לעברית:

הולך הרמב"ם ומסביר: הרי נתבאר לך שאין שם גוף, כיון שהוא אומר שאין שם אכילה ושתיה ותשמיש, הרי אין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. אבל, אה, אתה מבין, אין שם ישיבה. מה שאמרו "צדיקים יושבים" הוא על דרך החידה, זה משל. ישיבה היא תמיד דימוי לאדם שיושב בשקט. הוא יושב במצב שקט. כלומר, נפשות הצדיקים מצויות שם, כלומר, הן קיימות שם, אבל הוא רוצה לומר שהן קיימות בדרך של מנוחה, בלא עמל ובלא יגיעה. אין אפילו מנוחה, כי מנוחה היא היפך של טרחה. אמת, אבל הוא מתכוון לומר שאין שום קשיים. את השלילה אפשר לומר את אותו הדבר.

"עטרותיהם בראשיהם" — העטרה היא הדעת

דובר 1:

כמו כן, **עטרותיהם בראשיהם**, יש להם כתרים על ראשם. מה פירוש כתרים על ראשם? הרי גם אין להם גוף, לא יכולים להיות להם בגדים, לא יכול להיות להם כתר. כלומר, מהו הכתר? **דעת שידעו**, יהיה להם דעת שידעו, שבגללו זכו לחיי העולם הבא, **מציותם**, כל הזמן יהיה להם המודעות שמה שזכו לחיי העולם הבא הוא בגלל המעשים הטובים שעשו.

דובר 2:

לא, לא, זה לא הפירוש.

דובר 1:

לדוגמה, חיים, פירוש, החיים של הדעת והנפש, לפי שאין עמה מות, כי אין עמה מות. וכמו ששוחחנו, למה אין מוות? שאין מות אלא ממקרי הגוף, מוות הוא רק משהו שקורה לגוף, ואין שם גוף, שם אין גוף, שם רק הנשמה עצמה, הדעת עצמה.

"צרור החיים" – הפסוק ופירושו

על כן נקראו צרור החיים, צרור של חיים, כי זה משהו שהוא רק חיים. זה כתוב בפסוק, המקום הקשור שבו החיים נקשרים. זה לא צרור של חיים, שצרור של חיים קשור יחד. לכאורה פירושו משהו כמו הדבר שחיים הם אמיתיים... אני לא יודע, אני לא יודע מה פירוש צרור החיים. הוא הולך להביא את הפסוק. אבל זה לא פירושו צרור, נכון? זה בטח פירושו משהו... נו, מה זה היה אומר?

דובר 2: הוא לא מביא פירושו.

דובר 1: צרור החיים, איזה מקום, איזה דבר של חיים. טעיתי, הרמב"ם מביא רק את המילה חיים. הוא אומר על העליון היא הצורה. אני לא יודע, הצורה? איך הצורה היא חיים? אני לא יודע. בסדר.

כמו שכתוב, הוא מביא את הפסוק. אבל איך כתוב צרור החיים?

דובר 2: חשבתי שכתוב "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך".

דובר 1: אה, יפה מאוד. אז, עם ה', עם השגת ה'. "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע". אה, הם לא יזכו לחיי עולם הבא.

אז רואים אנו מה? שהנפש נכנסת או נקשרת, או מה שזה לא יהיה, נקראת צרור החיים. וכאן הוא אומר שהצדיקים, הם, הם חיים. הם חיים עם ה'. הרשעים, הם מתים, הם בכף הקלע, הם מתים, הם לא קיימים.

"טובה שאין אחריה טובה" – עולם הבא הוא התכלית של כל התכליות

אומר הרמב"ם, "וזהו השכר שאין שכר למעלה ממנו, וטובה שאין אחריה טובה". זהו השכר שאין גבוה ממנו, וזו הטובה שאין טובה אחריה.

"אחריה" פירושו גבוה יותר מזה. לא, אבל מילולית, טובה היא "אחריה". טובה פירושה, למה אתה עושה זאת? כדי להיות הטובה האחרונה. "בשביל" פירושו "טובה". אז כשיש לך טובה, אתה יכול לתרגם תכלית. אבל השגת ה', זו התכלית של התכליות. כלומר, כל הדברים הם בשביל זה. אתה יכול לשאול למה זה? לא, אתה לא יכול לשאול למה זה, כי זה הדבר האחרון.

כל "המקומות" בנביאים הם משלים להשגת ה'

אומר הרמב"ם, "וזהו השכר שאין שכר למעלה ממנו וטובה שאין אחריה טובה, והיא שהתאוו כל הנביאים". זה מה שהנביאים השתוקקו לזכות לו.

"וכמה שמות קראו לה דרך משל". הנביאים מבקשים על זה בשיריהם ובתפילות ובמקומות אחרים, הם משתוקקים לדברים שהרמב"ם הולך למנות. למה הם משתוקקים? לחיים האלה, לחיי עולם הבא.

וכן משל להשגת הלב דרך משל, כי התשובה היא הדבר הגבוה ביותר שאפשר להשתוקק אליו, כל שאר ההשתוקקות הן רק השתוקקות גבוהה, לא הסופית. והוא אומר, "וכן משל להשגת הלב דרך משל". נביאינו דיברו על מצב זה, והם קראו לו במשלים שונים.

הם אמרו "הר ה'", הם לא התכוונו, פשוט פירושו שזה ה' פירושו מקום המקדש, אבל הרמב"ם לומד שהם התכוונו לחיי העולם הבא, "מקום קדשו ודרך הקודש". "והצרות ה'", כמו שדוד אומר, כן, לחיות לעולם ועד בחצרות בית ה'. "ואהל ה'", או "לחזות בנעם ה'", לראות בנועם ה'. "והיכל ה'", מעניין. "ובית ה'", "ושער ה'".

כל הדברים האלה הם מקומות שבהם חיים לנצח ושבהם אפשר להשיג דעת ה'. כמו שאמרנו קודם שאדם לא יכול להשיג אמיתות ודעתו של הקב"ה בעולם הזה כל עוד יש לו גוף. אז כל הדברים האלה שהם אומרים, אני רוצה להיות בהר ה', במקום ה', מה פירוש כל הדברים האלה? לא להיות במקום

אומר הרמב"ם, כאן זה לא חלק הנשמה, הנשימה אולי, הנשמה הגופנית "שצריכה לגוף", שקיימת רק יחד עם גוף. כלומר, הכוח, הגוף הוא מכונה, יש איזה חלק, נפש, שגורם למכונה להיות פעילה. לא על נפש זו מדברים. הרמב"ם פעם שמע על...

דובר 2:

כן, אבל הגוף אינו מכונה, הגוף הוא דבר חי.

דובר 1:

כן, אבל לגוף יש כוח החיים, שאפשר גם לקרוא לו נפש. אומר הוא שהנפש שמדברים כאן אינה הנשמה שצריכה גוף, זו לא הנשמה שחיה רק יחד עם גוף, כי אותה נשמה אכן מתה. אלא מה כן, יש צורת הנפש. החומר עצמו יש לו גם איזה כוח הנשמה, יש לו איזה כוח החיים, שקוראים לו נפש.

ההגדרה האמיתית של נפש הוא אמר שם, "צורת האדם ושלימות דעתו היא", שעליה כתוב "בצלם אלקים" וכו'. "שהיא", מהי צורת הנפש? "שהיא הדעה שהשיגה הבורא כפי כחה". הקב"ה נתן לאדם, שהאדם השיג את הבורא, וזו הדעה שהאדם השיג את הבורא. "והשיגה הדעות הנפרדות", הוא יכול להשיג את ענין הדעות הנפרדות. הוא השיג, זה כוח, זה יכול להיות. זה מה שהשיג את הבורא, והשיג דעות נפרדות.

שלוש קטגוריות של השגה

דובר 1:

במקום שהשיג דעות של גוף, דעות נפרדות הם מלאכים, ושאר המעשים, והדעות שהם מעשים אחרים. הרי יש שלושה דברים: יש את הבורא, יש את המלאכים, ויש את שאר העולם, השמש, הירח, אני יודע מה, והעולם התחתון. "והיא הצורה שביארנו ענינה בפרק א' מהלכות יסודי התורה", ובפרק הקודם של הלכות יסודי התורה הסברנו שצורה היא החלק שמבין, הדעה, שזה מה שמבדיל אדם מבמה. "והיא הנקראת נפש בענין זה, ובעולם הבא דעת זה החלק שנשאר לחיות, הדעה". הדבר היחיד שחי בעולם הבא הוא כמה שהבינו, הבינו את ה' או דברים אחרים, השכלים הנפרדים וכו'.

דיון: דעת יכולה לחיות בלי גוף

דובר 2:

כן, זה דבר עמוק מאוד, כי אנשים מסתכלים על הדעת שלהם כאילו היא בגופם, אבל אנחנו לומדים כאן שהדעת היא משהו שיכול לחיות בלי גוף.

דובר 1:

אותם אנשים אין להם דעת של הבורא, של כוח הנפש, זו אכן דעת אחרת. דעת של הבורא. הרמב"ם לא אומר ששכל האדם נשאר, הרמב"ם אומר שהשגת ה' נשארת. כן?

דובר 2:

יש אנשים שחושבים שהשגת ה' שלהם מאוחסנת במוח שלהם. אה, אני לא יודע השגת ה', אז נגמר. לא יכול להיות.

דובר 1:

לא, לא, אני מתכוון להוציא את זה, כי אנשים חושבים שמעשים...

פרק ח: המשלים של נביאים וחכמים על עולם הבא, והקושי לתפוס שכר רוחני לגמרי

המשך הלכה ז: "חיים" פירושו החיים של דעת והנפש – כי מוות הוא רק מקרה של גוף

דובר 1: מעשים אינם השגת ה', מעשים הם השגת ה' אני יודע מה. הוא מדבר רק על זה, מי שיוודע את ה', מי שיוודע את ה' נשאר לנצח. זאת הוא הסביר בשתי ההקדמות שצינו שם. וזה עד כאן מהי הטובה הצפונה לצדיקים.

עכשיו הוא הולך לומר שכל הפסוקים שכתובים על שכר ועונש לעולם הבא, ההוכחה שיש דבר כזה, יש הרבה פסוקים, יש מיני דימויים אחרים, מיני לשונות אחרים. צריך לדעת מהו הנמשל של כל אותם משלים.

כלומר, אכן כך. מי שמעולם לא השיג שום דבר מעולם הנשמות, מעולם לא היה לו. אבל נראה שיכול להיות דבר שאדם אכן היה לו, אבל בגלל שהיו לו עבירות, אז יכולה להיות נקמה. כי אם אדם מעולם לא קנה את זה כדי להפסיד, אין נקמה. יש לעיין.

כל לשונות הכליה הם משלים להפסד

אבל העיקר שהוא רוצה להוציא כאן הוא שעל זה יש גם הרבה משלים, הרבה מילים. הרבה מקומות נראה שיש איזה מיני מעניינים, כמה מיני עונשים. אומר הוא, כל העונשים פירושים בדרך משל את אובדן הנפש.

"וזהו האבדון שקראו אותו הנביאים על דרך משל". אובדן הנפש, שלא זוכים לחיי עולם הבא, יש לחכמים גם על זה משלים. קוראים לזה **"באר שחת"**, בור, באר שבה נשחתים; **"אבדון"**, אובדים; **"תפתה"**, תפתה הוא פסוק. ערוך מאתמול תפתה, תפתה, איך כתוב? תפתה, תפתה, ואליקו. אני חושב אומרים תופת, כן, תפתה, תפתה, ואליקו, או סוג תולעת, כן, אני יודע, דבר כזה שמושך פנימה אדם. פסוק ב...

כל לשון כליה והשחתה קוראים לו אבדון

כל לשון כליה והשחתה קוראים לו אבדון. אומרים שהוא הולך להיאבד, הוא הולך לכליה, או להשחתה. קוראים לזה כך למה? **לפי שהיא כליה שאין אחריה תקומה לעולם.** כל שאר הדברים הם רק זמניים, זה הוא ההפסד שאין אחריו תקומה לעולם, זה ההפסד האולטימטיבי שלעולם לא חוזר, זה שהאדם מאבד את חייו.

מעבר ל"שמא תאמר" – שיטת הרמב"ם לצפות קושיות

החלק האחרון מאוד מחובר, כלומר תחילה הוא אומר את העובדה, מה זה חיים ומה זה מיתה, והוא מביא הרבה משלים מהנביאים על שני הדברים האלה.

דובר 2: אוקיי, נהדר. איפה זה?

דובר 1: אה, באותו פרק בדיוק.

השוואה למקומות אחרים שהרמב"ם משתמש ב"שמא תאמר"

אז כמו שראינו בפרק הקודם על ידיעה ובחירה, מה זה רשות, שהרמב"ם אמר תחילה את היסוד, ואחר כך נכנס לקושיה כזו שיכולה להיות קשה לאדם, "שמא תאמר" ישאל כך. אותו דבר כאן, אחרי שהרמב"ם אמר לנו את הסוד שהעיקר, או השכר הטוב היחיד והסופי שמקבלים מלעשות, מלהיות אדם טוב, מלהיות צדיק כמו שהרמב"ם קורא לזה, הוא עולם הבא, חיי נצח, יש אדם שקשה לו בזה.

שמא תיקשה בעיניך טובה זו, כן, מה זה לחיות.

מחלוקת הראב"ד וההבדל בין הקושיות

אני רק אוסיף עוד מקום דומה, כשהרמב"ם אומר שהקב"ה הוא אינו גוף, הוא שואל בעצמו על עצמו מכל המקומות שמשמע אחרת. והדבר המעניין הוא שבכל שלושת המקומות האלה בא הראב"ד והוא חולק על אותו דבר, שאנשים לא יכולים להבין את האמת של הרמב"ם. ומזה הוא טוען שזו רק קושיה מפסוקים.

כאן זו הקושיה שהוא כבר דיבר, אני מתכוון לא ממש דיבר, הוא כבר אמר, זה בעצם החלק הקודם, הוא אמר שכל המשלים שכתוב הם כולם משלים. הוא אומר כאן עוד יותר.

הראב"ד חולק, אנחנו כבר לומדים בתוך השיעור את שיטת הראב"ד, נדבר על זה. אבל זו יותר קושיה שקשה לאנשים עם זה. למה הצגתי את זה הוא כי בשניהם יש גם אותו דבר, שאדם יכול להבין רק דברים מסוימים, אדם לא יכול להבין רוחניות טהורה או מופשטת, וכאן יש לו גם דבר כזה, שאדם קשה לו להבין שכר שלא כולל את כל מה שהוא יודע שהוא טוב.

אבל בואו נהיה מאוד ברורים, הרמב"ם, בנושא של ידיעת ה', לא היתה קשה אותה קושיה.

הלכה ט'–י"א: הקושי להבין שכר עולם הבא

מסוים, שיהיה מקום פיזי. רוצים להיות במקום של השגה כדי להשיג את אמיתות יתברך.

אז כל הדברים האלה הם משלים למצב הזה, למצב שבו אדם יכול להיות בחיי העולם הבא, להשיג את אמיתות יתברך, שאפשר רק כאשר הוא נשמה ערומה.

דיון: השמות האם הם מתכוונים לבית המקדש או לעולם הבא?

דובר 2: חשבתי שכל הדברים האלה פירושים בית המקדש, אבל הוא מביא שהספרי אכן אומר, כבר דיבר שכל הדברים האלה הם משלים למדרגות של עולם הבא.

דובר 1: והרמב"ם הולך מאוד עם הספרי, כן, עם ראשי חכמים.

דובר 2: כן.

השוואה לשבעה ריקיעים – אולי כל שם הוא מדרגה אחרת

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה... אתה זוכר, אתה יודע עוד, אני זוכר שיש ברקיע, כן, הוא אמר שיש שבעה שמיים, ושם יש שבעה הרבה שמות, הוא אמר שם שכל אחד הוא שמיים אחרים.

דובר 2: אה, מדרגה.

דובר 1: הרמב"ם, אתה יכול לומר שכל אחד מהשמות הוא איזה היכל שהוא חזק. מה יש עשרה?

דובר 2: הוא מנה עשרה. יש עשרה? אחד, שניים, שלושה, ארבעה, חמישה, שישה, שבעה, שמונה, תשעה. והעשירית היא סעודה.

דובר 1: אולי הרמב"ם אומר שיש שמונה מדרגות, אולי כל אחת מרמות על סוג השגה אחר. הרמב"ם עושה הכל לאותו הדבר.

דובר 2: בסדר.

"סעודה" אצל חכמים – משל למצב הטוב ביותר

דובר 1: אומר הרמב"ם כך, **"וכן החכמים קראו לה על דרך משל לטובה הזאת המזומנת לצדיקים"**. כאשר חכמים אומרים שיש סעודה שבה הצדיקים מזומנים, אומר הוא, הטובה המוכנה לצדיקים קוראים לה חז"ל סעודה. זה לא פירושו סעודה גשמית, אלא פירושו כמו בעולם הזה המצב היפה ביותר שאדם נמצא בו, הוא כאשר יש לו את ההנאות הטובות ביותר, יש סעודה.

"ובכלל ובכלל מקום עולם הבא". וזה קוראים במקומות אחרים, אומר הוא, כן, יותר ברור, עולם הבא. מכיוון שבסוף הפרק הרמב"ם הולך להסביר את פירוש המילה עולם הבא.

אבל סעודה, סעודה כתוב איפה?

דובר 2: לא יודע, הסעודה שמדברים באקדמות, כן, הסעודה שהולכים לקרוא יחד.

דובר 1: בסדר.

דובר 2: סעודה של ליתן?

דובר 1: בואו נסיים עוד את הצד השני. זה הרמב"ם.

הלכה ח: "נקמה" – העונש של כרת

"ולחפך, נקמה". להיפך היא נקמה, **"שאינו נקמה גדולה ממנה"**. מעניין שהוא קורא לזה נקמה. הייתי אומר שלא לזכות לעולם הבא, הוא מתכוון לנקמה?

פירושו נקמה היא מילה שהרמב"ם קורא לזה כמה פעמים, פירושו פשוט עונש. זה לא פירושו נקמה... עונש הוא נקמה, מה פירוש זה? כמו מידה כנגד מידה.

אבל מהו העונש הגרוע ביותר? **"היא כריתת הנפש שלא תזכה לחיי העולם הבא, שנאמר 'הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה'"**. זה הפסוק שהוא הביא קודם.

דיון: האם "נקמה" יכולה להיות רק כאשר יש משהו להפסיד?

שהרמב"ם אומר דברים חדים, הוא אומר הרמב"ם, הוא הולך לבצע איל, אבל הוא אומר כבר בכשרות הוא אומר, רק זה שאתה אומר, כמו הערבים, מה השכר של להיות אדם תכליתי ושלם, להיות בועל גדול.

הלו? יכול להיות שזה בעצמו מראה את האבסורד של הדבר, כי אומרים כך לאדם, אם אתה לא תהיה בועל בעולם הזה, תהיה בועל בעולם הבא, אם לא תאכל הכל בעולם הזה, תאכל, אני רוצה לאכול עכשיו.

מה אומר הרמב"ם. אפשר גם לראות, מאיזה גן עדן יש לאדם, אפשר לראות איזה אדם הוא. הערבי שטוף זימה, כשהוא מזמה, מה תהיה הדבר הכי טוב שיכול להיות, אה, הוא יושב בגן עדן עם שבעים בתולות.

הלו, מה אומר רמב"ם? מה אומר ליטוואק? הוא אומר גן עדן, והוא יושב עם תה עם גמרא. הוא תופס שהוא מקבל רמב"ם זה התענוג שלו. הוא אומר מאוד טוב, הוא אומר שמי ששטוף בזימה וטיפש, זה הטוב הגדול ביותר שהוא יכול להשיג הוא עוד מההנאות הנמוכות.

הלכה י': חכמים יודעים שגשמיות היא "דברי הבל והוואי"

דובר 1:

"אבל החכמים ובעלי הדעה", אנשים שבעולם הזה יודעים כבר שיש משהו טוב יותר מגוף, שהם חכמים ובעלי דעה, "ידעו", הם יודעים, "שכל הדברים האלו דברי הבל והוואי והבל הם", כל הדברים האלה הם שקר ושטות, "ואין בהם תוחלת", אין בזה שום טוב לטווח ארוך, "ואין בהם טובה גדולה אצלם", קודם כל אין בזה שום טוב לטווח ארוך, זה טוב רק לרגע.

ועוד, למה זה טוב רק בעולם הזה? למה זה נראה כל כך טוב? "ואין בהם טובה גדולה אצלם בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף עב", כי לנו יש גוף, והגוף יש לו צרכים, "וכל הדברים האלו צורך הגוף הן", הגוף צריך את זה. "אבל אין הנפש מתאוה להם", החלק הנפש של האדם לא מתאוה לזה, "אלא מפני צורך הגוף", למה הנפש מתאוה כן לזה הוא כי הנפש מורכבת עם גוף, "כדי שימצא חפצו ויעמוד על בוריו", כי הוא רוצה שהמכונה שנקראת אדם, שהיא הגוף והנפש ביחד, תוכל להתקיים, ממילא הוא רוצה לאכול. אבל זה הגוף שרוצה את האוכל הטוב. "וכל זמן שאין שם גוף, נתבטלו כל הדברים האלו", אם אין גוף לא צריך בכלל שום אוכל.

דיון: רצון הנפש לאכול בעולם הזה

דובר 1:

מה שהוא אומר הוא כמו שאומר התיא, בוודאי היום כשאתה בגוף רוצה גם הנפש שלך, נניח, הוא מבין גם שהוא צריך לאכול, בוודאי מבין. הוא אמר אחרת, כי הגוף רוצה לאכול סתם מה שטעים, והנפש רוצה לאכול מה שבריא, אבל הוא עדיין צריך לאכול. למה? כדי לחשוב על העולם לא צריך שום אוכל בשביל זה, כדי ללמוד בעולם הזה, פשוט לשרוד. אבל הלוואי לא הייתי צריך, הלוואי יכולתי לחשוב בלי זה, וזה עולם הבא. מאוד טוב. אבל, טובה הגדולה...

עצור, עצור. שלמה אמר עכשיו עוד דבר. הוא הולך לבאר ולהביא על זה ראיות.

קשר ליסודי התורה: שלושה דברים שהם "אינו גוף"

דובר 1:

הרמב"ם, כמו שאמרת, זו השוואה טובה מאוד לנושא של השגה של הקב"ה והמלאכים. שם לא אומר הרמב"ם את כל הפרטים. נראה שכשדברים על אדם לעצמו... יש שלושה דברים שהרמב"ם אומר שהם לא גוף, ורוב האנשים חושבים שהם כן גוף, או חשבו פעם. אחד, הקב"ה, כן? מלאכים, אוקיי, מלאכים הוא לא מאריך, הרמב"ם אמר קצת. והנפש, נפש האדם היא גם אינו גוף.

עכשיו, השניים הראשונים, אוקיי, לא נוגע אלינו. אבל אתה גם לא גוף, כן? זה הדבר הכי קשה להסביר. וממילא התענוג שלך, הטובה שלך, היא גם לא טובות הגוף. זה ממש קשה. והרמב"ם כאן נותן יותר מקום לקושי של

הלכה ט': "שמא תאמר בלבך" — אזהרת הרמב"ם מפני תפיסות גשמיות של שכר

דובר 1:

ולמה הוא הציג את זה הוא כי בשניהם יש את אותו דבר, שאדם יכול להבין רק דברים מסוימים, אדם לא יכול להבין רוחניות טהורה בלי להיות מושרש בגוף, וכאן יש לו גם דבר כזה שאדם קשה לו להבין שכר שלא כולל את כל הטובות שהוא יודע שהן טובות.

בואו נהיה מאוד ברורים, הרמב"ם בנושא של ידיעת ה' לא היתה קשה אותה קושיה, לא היה קשה רק הפסוקים שמשמע שם, כאן אנחנו לא מוצאים שהוא אומר 'שמא תאמר' שהגוף טוב יותר מלא גוף, זה נכון מה שהוא אומר, זה נכון, אבל אני אומר מהרמב"ם למה אנחנו רואים כן ששם לא היה קשה, את זה אנחנו מבינים.

אומר הרמב"ם הלאה, זה הדבר, כן, תשובה הגדולה, אה, "שמא תאמר בלבך", אדם הולך לשמוע את כל הדברים האלה שאני אומר, ששכר פירושו שכר בעולם הבא, ויש לזה קשר רק עם הנשמות, אין שם אכילה ושתייה, אין שם, 'שמא תאמר בלבך' טוב וקל, הדברים נעשים לך קלים.

"ותדמה" הוא חושב "שכר המצוות והיות האדם שלם בדרכי האמת", אלא הוא חושב 'שכר המצוות' והשלימות של אדם 'בדרכי האמת', צריך להיות שלם בדרכי האמת, המצווה הביאה אותו לזה, זה מחובר, אבל הרמב"ם מדייק מאוד, הוא לא אומר שום מילה שזה מחובר למצוות, הוא צריך להיות שלם בדרכי האמת.

ואנשים חושבים ששכר מצוות ולעשות את המעלה של להיות 'אדם שלם בדרכי האמת' הוא רק כן לדברים גשמיים, "להיות אוכל ושותה מאכלות טובות", שאם הוא יעשה מצוות והוא יהיה 'אדם השלם' הוא יוכל לזכות לשכר של לקבל מאכלות טובות, "ובועל צורות נאות", לבעול צורות יפות, "ולובש בגדי שש ורקמה", ללבוש בגדים יפים.

לא צורות של דמויות מופשטות, כן, כאן הכוונה לצורות כפשוטו, זו היתה לשון יפה כי זה מה שאדם אוהב, צורות נאות, "ושוכן באהלי שן", ולגור בבניינים הבנויים משנהב של פילים.

דובר 2:

אני יודע, מקומות יפים יקרים.

דובר 1:

היכל לי שיין זה קצת מתאים. אבל לא מהפסוק, היכל לי שיין. היכל לי שיין מתאים, כי זה דבר קשה, אוהל בדרך כלל הוא מסחורה.

דובר 2:

אוקיי. אוקיי.

דובר 1:

אמרה, פירושו פנסי... תראה הלאה, תראה מה עוד יש לראות. "ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו", כל המעלות שצריך לקבל. ומשתמש, תחשוב כמו שלמה המלך ודומיו, "כמו שמדמים אלו הערביים הטיפשים האוילים השטופים בזימה", כמו הערבים, הטיפשים, הנבלים, שהם שטופים בזימה, שהם אוהבים מאוד זימה.

אצלם אומרים שאם יהיה ערבי טוב, מוסלמי טוב שיעשה הכל, להרוג יהודים וכו' מקבלים שכר, כמו שהם אומרים, כך ידוע, אני לא יודע בדיוק ואני לא מכיר את הפנים של הדת, אולי יש איזה מוסלמי אדוק שיאמר שזה רק... כמו שלומדים כשמסובבים ספר יודעים אחרת, אבל פשוטו, נאמר כך שמקבלים שבעים בתולות בגן עדן, או דברים כאלה שכתוב, זה מה שהרמב"ם רומז.

או שיש פרשנים מודרניים שאומרים שצריך להיות אחרת, אבל בפשטות כתוב, יש על זה פרשנים כאלה, הרמב"ם בטח יודע על מה הוא מדבר, והמקורות הם שהם אמרו שהרמב"ם אמר גויים ודברים אחרים, ולפעמים הוא מעל יום סתהי, אין לו בכלל פחד להגיד.

האנשים להסכים. הוא אמר אכן, אדם לא יכול להסכים על הקב"ה ודעתו וכו'. כאן הוא מסביר, והוא מביא אפילו פסוקים שאומרים...

זה עוד דבר חשוב, כי ברגע שאדם מבין על עצמו אינו גוף, הוא יכול הרבה יותר בקלות להבין שהקב"ה הוא אינו גוף. כמו שהרמב"ם אמר שהוא לא יכול להבין את הקב"ה כי הוא לא יודע על עצמו, הוא לא יודע את החלק הנפש שלו שהוא לא גוף.

דובר 2:

נכון. מאוד טוב.

דובר 1:

אז כאן הוא מביא אבל אפילו פסוקים על זה שאומרים מצד אחד כמה טוב זה, ומצד שני הוא מביא ממאמרי חכמים שזה אכן קשה להבין.

זוכר שהרמב"ם בפירושו המשניות אומר הפתאים והסכלים אי אפשר להגיד לסומא התאוות וכדומה. הטעם של יין, הוא אומר, או הטעם של אור, או איך אור נראה.

דובר 2:

כן, או לסריס אי אפשר להגיד את הטעם של תאוות המין, כי תאוות שהרמב"ם קורא תאוות המשגל, כי הם לא משיגים את זה.

דובר 1:

כן, כך הוא אומר שם, הרמב"ם.

הלכה י"א: "אין שום דרך בעולם הזה להשיגה" — חוסר האפשרות להשיג טובת עולם הבא

דובר 1:

אבל האמת היא, "הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא" ... לא אז, כאן יש בעיה. הוא אומר שהוא לא יודע. הטובה הגדולה שהנפש תהיה לה בעולם הבא, שהוא חישוב קודם, "אין שום דרך בעולם הזה להשיגה בו", להשיג, לקבל השגה בעולם הזה, או בטובה.

להשיג אבל להשיג את הטובה, כי אם אתה בעולם הזה אי אפשר להשיג את הטובה שהנפש לא תיכנס. אי אפשר להשיג, אי אפשר להגיע. אי אפשר לקבל, כי כל עוד אתה תקוע בגוף, אתה יכול אולי קצת, אפשר להבין את הקב"ה בעולם הזה, אבל לא כל כך הרבה.

"ולא נדע בעולם הזה אלא טובת הגוף", בעולם הזה אנחנו יודעים רק טובת הגוף, "ולא אנו מתאווים", אנחנו מתאווים רק לגוף. הרמב"ם אומר גם תפזיר, כן? אנו מתאווים, אוקיי, הגוף.

דיון: "אנו מתאווים" — אפילו חכמים מתאווים לגשמיות

דובר 2:

זה מעניין, כי אפילו, אני מתכוון, אפילו בעולם הזה, לא רק הרמב"ם אלא, אני יודע, אפילו ראש הישיבה יהיה בריא, יש לו גם, רוצים הרבה פעמים לאכול, רוצים להנות.

דובר 1:

החכמים, זה החידוש. החכמים אומרים את השיעור, ולא כמו שאמרנו לפני רגע, חכמים בעלי דעה, כן הם. אבל אפילו אנחנו, אולי המתאווה פירושו המדרגה הגדולה של ממש לזרוק הכל, רק להתאוות לזה, זה מאוד קשה.

דובר 2:

אמת, אמת. לא, אבל במובן מסוים מרגיש, אני חושב אפילו אנחנו, במובן מסוים אכילה ושתייה אני רואה, משכנעים את עצמנו שזה יותר ריאלי. זה מרגיש יותר ריאלי. זה מרגיש, יש לי יצר הרע. אני אומר, היצר הרע שלי אמר לי שבמקום לבוא לשיעור אני אלך למסעדה. זה הגיוני. לפחות, אפילו הוא אומר את זה לי, זה הגיוני. אפילו אני יכול להגיד לך לא, זה לא כל כך אבסורדי. מי שהוא בעל שכל יודע שיותר כדאי ללכת לשיעור מאשר למסעדה, אמת. אבל זה הגיוני. אתה יודע מה אני מתכוון שזה הגיוני? זה לא הגיוני. בעולם הבא זה לא יהיה הגיוני. בעולם הזה זה הגיוני.

דובר 1:

הוא אומר, "אבל אותה טובה", טובת הנפש, "גדולה עד מאד, ואין לה ערך בטובת עולם הזה, אלא דרך משל", אי אפשר בכלל להשוות. אין שום דרך, לטובת עולם הזה לא יכול להיות אפילו ערך. אי אפשר להשוות. רק דרך משל. אבל בדרך האמת.

דיון: מה פירוש "ערך" ו"משל"

דובר 2:

אה, ערך, אה, לא, לא, אני תופס מה אתה אומר, לא תפסתי. מה הוא מתכוון לומר הוא, לכאורה שכן משווים.

דובר 1:

אה. כשהוא אמר, הוא אמר "חמור בעיני כסעודה", לא "חמור בעיני סעודה". אז זה משל. צריך להבין בדיוק מה ההגדרה של משל.

אני חושב שמשל פירושו דבר שהוא לא ה, אתה יודע מה פירושו דבר שיש לו ערך? למשל, אני חושב שזה הרמב"ם מסביר במורה במקום מסוים, אולי לוק, אבל דבר אחד. בליובאוויטש אומרים הרבה את המילה, רגע אחד, עשרה דולר יש לו ערך עם מיליון דולר. כי שניהם בדולרים, ובקבוצה של דולרים אתה אומר, עשרה דולר זה קצת, ומאה דולר, אלף דולר, מיליון דולר, ביליון דולר, זה הרבה. אבל יש לזה ערך, אפשר לומר יותר מזה. יש קשר בין השניים. יש קשר רחוק מאוד. אני חושב שזה הפירוש של ערך.

דובר 2:

אבל הוא אמר שהתענוג השכלי הוא יותר, פועל יותר שבעים אלף פעמים מלווה זכות וחסד, כן?

עולם הבא הוא לגמרי מחוץ להבנתנו — הנביאים לא יכלו לתאר

המשך הלכה י"א — אין ערוך טובת הנפש לטובת הגוף

מה פירוש "ערך" — חידוש בהגדרה

דובר 1:

אחד אמר, עשרה דולר יש לו ערך עם מיליון דולר, למה? כי שניהם דולרים. בקבוצה דולרים אתה אומר, עשרה דולר זה קצת, ומאה דולר, אלף דולר, מיליון דולר, ביליון דולר זה הרבה, אבל יש לזה ערך. אתה יכול לומר "יותר מזה". יש קשר בין השניים. אתה יכול מאוד רחוק. אני חושב שזה הפירוש של "ערך".

אבל הוא אמר ש"תענוג השכל הוא פועל יותר שבעים אלף פעמים וכו'", הוא אמר מספר. זה שני דברים שונים, זה לא באותה קטגוריה. אבל את המשל אפשר כן לומר. אפשר לומר, כמו שאתה מבין שבקטגוריה של מתיקות, של תענוג הגוף דבש מתוק, כך בתענוג השכל שכל מתוק. זה משל. זה לא באותה קטגוריה, אבל יש משהו דומה מסוים באיזו דרך שאנחנו יכולים להבין, יכולים לדמות, אבל זה לא ערך אמיתי.

למה מדברים על עולם הבא במשלים של סעודות

אבל בדרך האמת: משלים לעולם הבא הם רק כדי שנבין

אבל בדרך האמת, מה שאומרים כן שעולם הבא הוא סעודה גדולה, או שהולכים לאכול מה שהוא אור של ליתן וכל הדברים האלה, אין הפשט שכיון שטובת הנפש היא טובה כמו זה, אלא כי זה הדבר הטוב ביותר שאתה מבין. רוצים לומר שהלה טוב, הלה הוא משהו שהולך לעשות אותך בשמחה מאוד, אבל זה לגמרי מין אחר של דבר. אפילו אומרים שזה יותר מזה, זה גם רק משל, זה לא יותר, זה סוג אחר של דבר. זה סוג אחר של דבר. "תענוג הגוף אין לו שייכות כלל עם תענוג השכל", זה לא אותה קטגוריה.

דברי הרמב"ם: אין ערוך ואין דמיון

אבל בדרך האמת, שאין ערוך טובת הנפש... לא בדרך משל, בדרך משל ובדרך אמת. בדרך משל פשט הוא שמדברים בבחינת משל, אבל הוא מדבר אמת, כן? אבל בדרך האמת, שאין ערוך טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשקה, אין לו קשר. זה לא ערך טוב...

הלוואי.

דובר 1:

לולא... או לולא אכן הלוואי, או לולא פירושו לומר, אם לא הייתי מאמין בזה, הייתי אובד נפשי, משהו כזה.

דובר 2:

איזה פשט אומרים הרי ב...

דובר 1:

האמונה לראות בטוב ה' בארץ החיים, לראות את הטוב האמיתי שנמצא רק בארץ החיים. כן, המקום שבו חיים לנצח, המקום שבו אין הווה ונפסד. עולם חי אמיתי, ארץ חיה. הארץ הזו היא חיים וזה לצערנו עולם מת.

הוא אומר, זה עשה לו, זה נתן לו חיזוק, זה גרם לו להמשיך. האמונה בטוב ה' בארץ החיים. יכול להיות גם שהמילה כאן היא קצת 'האמנתי', כי אי אפשר ממש להבין את זה, אבל אפשר להאמין בזה, אפשר לדעת שיש דבר כזה, בלי להבין את זה לגמרי. אצלו לעולם לא היו מתרגמים 'האמנתי' - ליב, כי הוא לא מתכוון לא להבין, בסדר.

דיון: מה פירוש "לולא האמנתי"

דובר 2:

אבל אני חושב שהתרגום האמנתי - הסבתי? אני לא יודע, איך כתוב כאן הסבתי? המה המה, אולי רק האמנתי, זה המה. משהו חסר כאן. מה התרגום לולא האמנתי? לחילופין... לא, זה לא ברור. רגע אחד אחורה כתוב אכן רחמיך ה' דרכיך, שראינו פשט בזה אתמול.

דובר 1:

בסדר. אומר הרמב"ם הלאה. אולי הרי מה שהוא אומר קוה אל ה' הוא הפסוק הבא גם.

דובר 2:

כן.

הלכה ג' — חכמים אמרו שאי אפשר להשיג את עולם הבא

דובר 1:

אומר הרמב"ם: **כבר הודיעונו חכמים הראשונים, הז"ל כבר לימדו, שטובת העולם הבא אין כה באדם להשיגה על בוריה.** אי אפשר להשיג את זה לגמרי... בוריה פירושו בבהירותה. ואין יודע גדלה ויופיה ועצמה. אף אחד לא יודע את גדלותה, יופיה וחזקה, **אלא הקדוש ברוך הוא לבדו.** אני שואל, הגדלות שלנו והיופי שלנו יודע רק הקב"ה לבדו, כך כתוב כאן.

דובר 2:

כן, ואין יודע גדלה ויופיה ועצמה של עולם הבא אלא הקדוש ברוך הוא לבדו.

יסוד גדול: כל הנבואות הן רק לימות המשיח, לא לעולם הבא

הנביאים דיברו על ימות המשיח

דובר 1:

ושכל הטובות שמתנבאים מהם הנביאים לישראל... אה, יש כאן בדיוק את זה. ספרי הנביאים מלאים במילים יפות כאלה על שכר עולם הבא. האם הפשט הוא שזה היה שכר עולם הזה, דברים של גוף. להיפך, שכר בכלל. בנביאים כתוב הרבה על דברים טובים שיקרו ליהודים. תשבי ותשבעי ארץ תחילי, כל מיני דברים כאלה, כל הדברים האלה, **אינם אלא דברים של גוף, שנהנים בהם ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה לישראל.**

אומר הרמב"ם שבנביאים יש הרבה פעמים שאומרים דברים שיהיה טוב מאוד ליהודים יום אחד. האם הכוונה שאותו יום אחד מדברים על עולם הבא? אומר הוא לא. לא רק זאת. נראה מהנביאים שזה השכר. שאם תהיה יהודי טוב, תקבל טוב לאכול ולשתות, "מעיינות התהומות יוצאים בבקעה

בדרך האמת אי אפשר לדעת את זה, אין זה ערך טוב. **אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין ערוך ואין דמיון.** טובת הנפש היא טובה יותר עד אין חקר, אי אפשר להעריך את זה, אי אפשר לחקור את זה, ואין ערוך ואין דמיון.

אני חושב שחקר הוא מה שאמרת, חקר. אבל דמיון וערך אני מבין מה הוא מתכוון. ערך הוא כמו שאמרת, אפשר להעריך, עשר הוא עשרה אחוז ממאה וכו'. זה אפילו לא אחוז מסוים מטריליון. דמיון פירושו מצב. אומרים, "אני דומה לו, אני גדול והוא עוד יותר גדול."

אפילו "שמחה" היא רק משל לעולם הבא

אני רוצה לומר, אי אפשר אפילו לומר - בדרך כלל אדם היה כן אומר כך - שכמו שאכילה ושתייה עושות אותי שמח, אותה שמחה הולכת לעשות אותי שמח. אבל זה גם לא טוב, כי שמח הוא גם רגש שיש לנו עכשיו כשיש לנו שמחה, וההיפך ממנו הוא עצבות. זה גם מחוץ לערך של שמחה, זו ההבנה של חכמה עצמה.

נכון, אפשר לקרוא לזה שמחה בדרך משל. בדרך משל, כן. אפשר לומר ששמחה היא ששניהם דברים שאתה מרגיש טוב, אתה מרגיש שלם, אתה מרגיש במקום שאתה שייך, משהו כזה סוג של מושג.

דובר 2:

אמת.

דוד המלך ורמזיו — "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך"

דובר 1:

הוא אומר הרי, **"ה' שומר דוד"**, דוד המלך רמז לנו כשאמר, **"מה רב טובך אשר צפנת ליראיך"**, כמה גדולה טובתך שאתה שמרת, הטוב הצפון לצדיקים, שהוא שמור, שהקב"ה שמר.

דובר 2:

נראה שהוא מתכוון לומר השמור.

דובר 1:

מה פירוש שמור? שזה שמור כי אנשים בעולם הזה לא מבינים את זה. זה שמור... זה מאוד מעניין, כי דבר יקר מאוד שומרים. זה שמור. זה לא שמור שאי אפשר להבין את זה, זה שמור כי האנשים לא יכולים להבין את זה. אבל זה טוב מאוד, זה גדול מאוד, **פעלת לחוסין בך**, שאתה הכנת ועשית לחוסין בך, לאנשים שמקווים לה', לאנשים שהם...

דיגרסיה: האפיקומן בסדר

זה הסוד של ה... בסדר. לוקחים ומחזיקים אפיקומן. מה האפיקומן הוא הרמז שהסעודה היא רק משל, אבל זה המשל לסעודה שהולכים לאכול.

דובר 2:

כן, זה אכן חתיכת מצה קטנה, אבל כבר.

"לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים"

דובר 1:

כן, אומר הוא הלאה, **"וכמה המה דוד..."**

דובר 2:

המה, כן?

דובר 1:

"המה ליבי" כך.

דובר 2:

כן, כמה דוד השתוקק, נכסף, היה לו חשק איך לקבל חיי עולם הבא.

דובר 1:

הרי זה אותו דוד שהבין את הצפון, הטוב הצפון, השתוקק בפסוק אחר, **שנאמר, "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים"**.

דובר 2:

ובהר", "ארץ חטה ושעורה", הכל כתוב בחומש, בתורה. אומר הרמב"ם, מביא הוא גמרא, כל הנביאים האלה הם רק לימות המשיח.

החילוק בין ימות המשיח ועולם הבא

ומה זה ימות המשיח? אומר הרמב"ם, רגע, שיש עוד... הרמב"ם אומר הרי חידוש גדול, הוא הרי זורק פנימה, ובמקומות אחרים הוא אומר את זה יותר ברור, שמלבד עולם הבא יש עוד זמן שנקרא ימות המשיח, זמן שהוא כן בעולם הזה, שאז יהודים הולכים...

דובר 2:

לא, הוא לא אומר יותר ברור. ימות המשיח זה דבר קטן?

דובר 1:

כן, אבל זה הולך להיות זמן שיהיה ליהודים יותר טוב, כש"תחזור המלכות לישראל". כן, יהודים הולכים קצת יותר לעשות תשובה, והולכים לזכות לגאולה, והולכים להיות בירושלים, או בארץ ישראל, בלי שיעבוד מלכויות. אבל זה עדיין לא מדבר על השכר הגדול של עולם הבא שהוא רק לנפש.

למה הנביאים לא דיברו על עולם הבא

"אבל טובת חיי העולם הבא אין לה ערך ודמיון", אין שום דרך להעריך את זה, "ולא דמיון הנביאים", הנביאים אפילו לא השוו את זה, הם אפילו לא עשו דימויים לזה, משלים, "כדי שלא יפחתו בדמיון". הם פחדו שאם יעשו דימויים, יעשו משלים לחיי עולם הבא, יפחיתו את זה, כי זה כל כך חזק שהמשל יהיה כלום מול זה.

אומר הוא, שכל השכר... על כן דיברו על השכר הקטן יותר, על כן דיברו על השכר שכלל ישראל הולך לקבל עד שמגיעים לתכלית, "עד שתחזור המלכות לישראל".

השוואה לשיטת הרמב"ם ב"דיברה תורה כלשון בני אדם"

הרמב"ם אומר בעצמו במקום אחר, אתה יכול לומר את זה כמו שהרמב"ם עשה משל אצל זה כשמדובר על הקב"ה, שהקב"ה הוא "קלי יגיד", זה הכל משלים, "דיברה תורה כלשון בני אדם".

הרמב"ם פוסק כרבי יוחנן

הרמב"ם אומר אבל, וזו גרסה בגמרא שהוא מביא, שהוא פוסק כך כמו... יש מחלוקת בגמרא, אבל הרמב"ם פוסק הלכה שם, רבי יוחנן אמר את זה, שכל הנביאים שאומרים את כל טובותיהם, שפירושו כל הנחמות שכתוב בספר ישעיה וכל אלה, אומר הרמב"ם, אף אחד מהם אינו הטובה האמיתית שאנו מחפשים. כולם רק דברים שהם אכן דברים טובים, כמו ימות המשיח. אבל הטובה האמיתית הנביאים אפילו לא אמרו בדרך משל, כי משל רק הורס את זה.

דובר 2:

טוב מאוד.

השגת הראב"ד

דובר 1:

כאן טמון יסוד גדול של הרמב"ם, שיש זמן שנקרא ימות המשיח, אבל זה עדיין לא עולם הבא. ובוזה יש שיטות אחרות של ראשונים, ועל זה מדבר הרמב"ם בהרחבה בהקדמות לפרק חלק. ומיד כאן במקום אומר הראב"ד שזה לא מתאים למה שאנו יודעים שהעולם הולך לחזור להיות תוהו ובוהו. וכל ה... עכשיו זה בחלק הבא.

דובר 2:

רחוק, רחוק.

דובר 1:

אהה. אבל בואו נלמד את החלק הזה. כי אי אפשר לומר את שכר עולם הבא עם שום משלים, כי זה רק יפחית.

פסוק "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו"

נבואת ישעיהו על עולם הבא

דובר 1:

ועל זה אומר ישעיהו, "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו". ישעיהו אומר שעין אנושית לא יכולה לראות, רק הקב"ה יכול לראות מה הוא הולך לעשות למחכה לו, שזה השכר שאדם שמחכה לה' הולך לקבל.

כלומר, הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, הטובה שאפילו נביא, שיכול כן לראות רוחניות, שיכול להתקשר, לתקשר עם הקב"ה, הוא לא יכול לתאר את זה.

נביא מדבר הכל במשל

נביא, נביא, בניגוד למשה, נביא מדבר הרי הכל במשל. הוא לא יכול בלי משל. נביא יכול רק לומר משלים, הוא רואה הכל במשל, כמו שראינו חילוק של נבואת משה, שהיתה בלא מראה, בלא משל. כל הנביאים רואים משלים. והרמב"ם אומר שלא רוצים לעשות שום משל על עולם הבא. לכן נביא לא יכול לראות את זה.

אלא מי ראה את זה? הטובה, הטוב שאפילו נביא לא ראה, רק הקב"ה ראה את זה.

ולמי הקב"ה ברא את שכר עולם הבא שרק הוא יכול לראות? עשה אותה אלקים לאדם שמחכה לו, לאדם שמחכה לה'.

גמרא רבי יוחנן — "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח"

אמרו חכמים, זה מאמר חכמים שהוא התכוון לומר להיות חכם. והחכמים אמרו, "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח".

לכן כל המשלים האחרים, יש לכאורה גם סתירה מהנביאים. ישעיהו אומר שרק הקב"ה ראה את השכר. במקומות אחרים אנו רואים בתנ"ך משלים פשוטים שונים של שכר. אומר הוא, על זה אומרים חז"ל שכל הנביאים כולם, כל הנביאים שמדברים על שכר, דיברו על השכר של ימות המשיח.

אבל עולם הבא, זה מה שישעיהו הנביא אומר ש"עין לא ראתה אלקים זולתך", רק הקב"ה בעצמו מבין את השכר של עולם הבא.

דיון: פשוטו של מקרא נגד דרש

מובן, אם רוצים לומר פשוטו של מקרא, לא סתירה כל כך גדולה, כי הפסוק יכול לכוון לומר שמישהו עוד לא ראה, לא שזה דבר שאי אפשר לראות. אבל הגמרא, רבי יוחנן דרש שהוא מתכוון לדבר שאי אפשר לראות, לא רק מה שלא ראו. על כל פנים, הרמב"ם מקבל שזה פשוט בגמרא שאי אפשר לראות את זה, כי זה לא דבר גשמי, זה לא דבר גופני.

השאלה למה לא כתוב עולם הבא בתורה

אבל כאן כתוב גם חידוש עצום, כלומר, שואלים את השאלה, שואלים אחרים שואלים את השאלה, למה לא כתוב בתורה עולם הבא? הרמב"ם אמר שכתוב בתורה, "למען ירבו ימיכם", וכו'. אבל הנביאים דרשו שלא כתוב בתורה עולם הבא?

הלכות תשובה פרק ח' — עולם הבא: למה נקרא "עולם הבא"?

עולם הבא קיים כבר עכשיו — חידושו של הרמב"ם

כן, מובן, אם רוצים לומר פשוטו של מקרא אין סתירה כל כך גדולה, כי הפסוק יכול לכוון לומר "עין לא ראתה" — מישהו עוד לא ראה, לא דבר שאי אפשר לראות. אבל הגמרא, רבי יוחנן דרש שזה מתכוון לדבר שאי אפשר לראות, או לפחות הרמב"ם מקבל כך את הפשוט בגמרא, שאי אפשר לראות את זה כי זה לא דבר גשמי, זה לא דבר גופני.

למה עולם הבא לא כתוב בפירוש בתורה

אבל כאן כתוב גם חידוש עצום. כלומר, שואלים את השאלה, ראשונים אחרים שואלים את השאלה, למה לא כתוב בתורה עולם הבא? הרמב"ם אמר שכתוב בתורה בלשון "חיים" וכו'. אבל בנביאים, לפחות, מדברים כבר על עולם הבא. אומר הרמב"ם, כי מדברים כבר על עולם הבא כי עולם הבא הוא דבר גדול יותר מנבואה. אי אפשר, אי אפשר לומר, לדבר על זה עם המון עם, כי הם יחשבו כמו שהמוסלמים חושבים שעולם הבא הוא ערימה של בנות. לא, עולם הבא הוא השגת ה', כמו שהרמב"ם אמר, "נהנין מזיו

השכינה". אי אפשר לומר את זה. את זה צריך להבין. זה עולם אחר, זו תורה שבעל פה.

השאלה: למה נקרא "הבא" אם זה כבר קיים?

אה, עכשיו אומר הרמב"ם, מוציא הרמב"ם דבר אחד. מה הפשט, אם בכלל – זו שאלה קשה – אם בכלל, אמרתי שעולם הבא פירושו שהנפש עצמה, הנפש עצמה היא הרי כבר עכשיו קיימת. והשגת ה' עצמה מובן שזה מידי. אז מה פירושו עולם הבא, עולם הבא נשמע כאילו יש את העולם, ואחר כך יהיה עולם שני.

בואו נעמוד רגע. הרמב"ם אמר שעולם הבא פירושו מה שכל אדם הולך לקבל שכר אחר שהאדם מורכב מגוף ונפש, יכולה נפשו לקבל את השגת האלוקות, הדעת שהוא הולך לזכות. אז הפשט שזה קיים עכשיו. כשאדם מת ומתפרד מגופו ונפשו, הוא יכול הרי כבר עכשיו לקבל עולם הבא. אז למה בכלל נקרא עולם הבא? עולם הבא, אי אפשר לומר שעולם הבא פירושו לכל אדם. עכשיו אתה בעולם אחד, ואחר כך תהיה בעולם שני. אבל נראה שעולם הבא הוא על כל העולם, שיש עולם הזה, העולם, לתקופה מסוימת, ואחר כך תהיה תקופה של עולם הבא.

הרמב"ם נגד הפשט הפשוט

ורוב אנשים אחרים, וגם הפשט הפשוט של החכמים, היה שעולם הבא פירושו עולם חדש שהקב"ה הולך לברוא, לא שעולם הבא עדיין לא קיים. לא ש... אגב, אפילו עכשיו זה גם קיים, אפילו הוא אומר לכל אדם, אמת. אבל נפשו עכשיו גם לא תלויה בגוף, כמו שהרמב"ם אמר בפרק ד'. כן, זה בסך הכל היא תקועה עכשיו בגוף איכשהו, אבל היא לא תלויה בגוף. היא יכולה הרי כבר ללכת קדימה. אוקיי, אני לא יודע למה היא לא הולכת קדימה. אבל זה בכלל לא עולם, וזה גם לא "הבא".

תירוצו של הרמב"ם: "הבא" פירושו השלב הבא לכל אדם

אומר הרמב"ם, זה לא מתכוון לזה. הרמב"ם אומר הקדמה קצרה, הוא אומר הקדמה אחת קצרה, אבל הוא אומר שההיגיון, וצריך לדעת שההיגיון הוא ההיגיון שרוב אנשים לפני הרמב"ם חשבו, או אפילו אחריו, כי הראב"ד חולק וכו', אבל חושבים שעולם הבא פשט שהקב"ה הולך לעשות עולם חדש.

אומר הרמב"ם, לא, זה אינו, עולם הבא אינו בנין שאני עתיד למוצא עתה, כי העולם עדיין אינו קיים, וזה משקף את העולם הנוכחי, וזה העולם, העולם שאנו קוראים לו עולם הזה עתיד, הולך להיות נעלם, הולך להיות חרוב, ואחר כך יבוא אותו עולם. לא זו המציאות. אין דבר קיים, אלא הרי הוא מצוי ועומד, עולם הבא קיים, שנאמר "אשר צפנת", הקב"ה שמר אותו, הניח אותו איפשהו ושמר. כשמשוהו שמור, אין רואים אותו, אבל הוא קיים.

אבל אולי הכוונה שנעשה? צפנת פירושו שהוא עשה אותו. לפי הרמב"ם הפשט הוא שזו משמעות אותו פסוק, אף על פי שלא כתוב בפסוק עולם הבא. אוקיי. ולא קראוהו עולם הבא, לא נקרא עולם הבא, אלא מפני שאותן החיים באין לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש. הסיבה שקוראים לו עולם הבא היא משום שאינו העולם שאנו משיגים בעולם הזה, זהו העולם שבא לאחר שאדם אינו עוד גוף ונפש. וזה היא הנמצאת לכל אדם בראשונה, זהו הגוף והנפש. תחילה, כל אדם, עולם הזה גוף ונפש, כי זה מה שיש לאדם תחילה.

האנשים שאנו מתקשרים איתם בעולם, העולם כפי שהאנשים חיים בו לפי ספר הרמב"ם, מורכב מגוף ונפש. לא הרוב, הרוב נמצאים באותו עולם אחר, כי כל המתים, כל מי שעדיין לא חיים.

לא, אני אומר רוב האנשים שאני מדבר איתם. אה, אתה מדבר עם הנשמות שכבר היו? כן, אבל זה היא הנמצאת לכל אדם בראשונה. עולם הבא פירושו מה שבא בשלב הבא.

הנשמה נבראת כשנולדים

יתכן שזו הנקודה, שהפשט הוא שלא באים מעולם הבא. צריך ללמוד בפרק ד' מה שהוא כותב, יש מחלוקת. הרמב"ם לכאורה לומד ש... זה אומר שהנשמה כבר הייתה בעולם הבא לפני שירדת לכאן? לא. הרמב"ם לומד שהנשמה נבראת או... מה בדיוק, היא יורדת, היא נבראת כשנולדים, ואחר כך היא נשאת. אבל לא הפשט שבאים כבר מעולם הבא, ואז זה היה כבר עולם שעבר. כי הוא אומר שכל אדם... כולו דם הראשונים, הוא כמו גוף ונפש. אחר כך יכול להיות גוף ונפש, כי זהו עיקר שכר העולם הבא.

המחלוקת הגדולה על הרמב"ם

עכשיו אנחנו צריכים רק לומר שנייה ש... והנה הרב, כאן נכנס היום, הוא שואל את קושייתו. ובקודם, וכן הלאה. ואני צריך רק לספר שהפרק הזה, וגם הפרקים הבאים אבל... הפרק הזה, עיקר הפרק הזה, וכשהייתה המחלוקת הגדולה על הרמב"ם, כמעט הסיבה הגדולה ביותר למחלוקת היא בגלל הפרק הזה, שלושת הפרקים האחרונים מהלכות תשובה. העולם אמר שנראה שהרב לומד אחרת מרוב שאר היהודים, לגבי תחיית המתים, לגבי מהו השכר, מהי הטובה, ומתי העובדים נשרפים לרמב"ם?

הזוהר הקדוש – תמיכה ברמב"ם

אבל הרמב"ם נשאר בשיטתו... דווקא הזוהר הקדוש אומר את המפורסם שאומרים תמיד לימות המשיח, עושים סעודה ויש שם צפונת עורה של לוינת, ושור בר, וכל הדברים. ואחרי שמדברים ר' יהודה ור' יוסי, אחרי שר' יהודה אומר את המאמר, אומר ר' יוסי שזה נאמר לפשוטי עם שיבינו את השכר, אבל באמת, כמו שהרמב"ם אומר, שכר עולם הבא הוא יותר שכר רוחני, הנאות רוחניות... כן, מדרש תהלים, פרשת תולדות, אני חושב אומר אחרי הרמב"ם או הרמב"ם אומר אחריו, איך שרוצים לומר את זה, אבל אומר את זה מאוד ברור, אמת, זה לא אחרי הרמב"ם, זה הולך עם הרמב"ם בדרך, אבל ראשונים אחרים חולקים מאוד, הולכים עם הרמב"ם...

סדר הזמנים – סיבוך

אני חושב שהסיבוך הוא סדר הזמנים, מה קורה לכל יחיד אחרי שהוא נפטר, יש לו את הדין שלו ואת עולם הבא שלו, ורק העניין של סוף הימים, הארמגדון, יש איזו תקופה של ימות המשיח, תקופה של תחיית המתים, ותקופה של עולם הבא, ושם... צריך כבר להגיע ל, זה כבר פרטים ואנשים שרוצים להיות מפורשים בהכל, אבל הרמב"ם מאוד חזק, באמת הייתה מחלוקת, הרמב"ם היה אומר על אותם יהודים אחרים, מה שהוא אמר כאן, היהודים שחושבים שהשכר הוא לאכול וכן הלאה.

שיטות אחרות

מובן, יש להם איזה תירוץ על זה. זה לא... אפשר לענות על קושיית הרמב"ם בדרכים מסוימות. יש גם בזוהר עצמו, אני חושב, דרך שלישית או דרך שנייה. זה... בקיצור, אנחנו לא יכולים ללמוד שיטות אחרות. מה שהרמב"ם אמר בטוח יש לו מקום גדול, וזו בוודאי שיטתו ודרכו של הרמב"ם הקדוש בהבנה. ואם רוצים ללמוד דרכים אחרות, נלמד את הראב"ד בשבת ג', זו המחלוקת הגדולה ביותר, המחלוקת הברורה ביותר עם הרמב"ם. בסדר.

סיום

מה עוד נעשה לגבי המחלוקת? כלום, זו מחלוקת, אבל אנחנו לומדים את הרמב"ם. אנחנו לא נכנס עכשיו למחלוקת ישנה וקשה. כן, אי אפשר, אבל הרמב"ם יפה מאוד גם כך. אנחנו נכנסנו לזה, זו האמת. כשהגיע הזמן, ראו עד כמה ההלכה הייתה. לא, אולי כל אחד ילך לגן עדן שלו. מי שלמד את הדרך הזו, מכניס אותך, כי הוא הולך לגן עדן שלו. מי שלמד את הדרך הזו, מכניס אותך, כי הוא הולך לגן עדן שלו. מי שלמד את הדרך הזו, מכליל אותך, כי הוא הולך לגן עדן שלו. אוקיי, בסדר. נפלא.